

Kõrgem Kunstikool Pallas
Tekstiil

Kohaliku lambavilla kasutamine elamusrõiva disainiprotsessis
kampsunite kolleksiooni näitel

Lõputöö

Liisi Tamm
Juhendaja: Kairi Lentsius MA

Tartu
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
TERMINOLOOGIA	6
1. LAMBAVILL KUI KOHALIK TOORAIN	8
1.1 Eellugu ja oma lammaste pidamine	11
1.2 Villa kasutamise võimalused	13
2. ELAMUSRÕIVAS	15
2.1 Eetilisus	15
2.2 Esteetika ja kontseptsioon	16
2.1.1 friends of light	19
2.1.2 Marit Ilison Creative Atelier	20
3. MATERJALI ETTEVALMISTUS	22
3.1 Lambad	22
3.2 Villa pügamine ja sorteerimine	27
3.3 Villa pesemine ja kuivatamine	29
3.4 Villa lõngaks ketramine	32
4. ELAMUSRÕIVA DISAINIPROTSESS	34
4.1 Praktilise osa lähteülesanne	34
4.2 Tööproovid ja katsed	35
4.2.1 Praktilise töö esimene etapp	35
4.2.2 Praktilise töö teine etapp	41
4.3 Kampsuni lõige	43
4.4 “Ela minus” kampsunid	44
4.4.1 Kampsun 1, Jooni villast	46
4.4.2 Kampsun 2, Ronja villast	49
4.4.3 Kampsun 3, Rootsi villast I	50
4.4.4 Kampsun 4, Teisi villast	52
4.4.5 Kampsun 5, Rubiini villast	54
4.4.6 Kampsun 6, Rootsi villast II	55
4.4.7 Kampsun 7, Piksi villast	56
4.5 Järeldused ja edasiarenduse võimalused	57
KOKKUVÕTE	58
SUMMARY	59
KASUTATUD KIRJANDUS	61
LISAD	64

Lisa 1. Kampsun Jooni villast. Märkmed ja valmimise protsess.	64
Lisa 2. Kampsun Ronja villast. MärMärkmed ja valmimisprotsess	66
Lisa 3. Kampsun Rootsi villast. Märkmed ja valmimise protsess.	68
Lisa 4. Kampsun Teisi villast. Märkmed ja valmimise protsess.	70
Lisa 5. Kampsun Rubiini villast. Märkmed ja valmimise protsess.	73
Lisa 6. Kampsun Rootsi II villast. Märkmed ja valmimise protsess.	75
Lisa 7. Kampsun Piksi villast. Märkmed ja valmimise protsess.	77

SISSEJUHATUS

Vill on meie kliimasse sobilik pikkade traditsioonidega materjal. Meie esivanemate jaoks oli see väga väärtuslik tekstiilkiud ning sellest valmistati kõik vajaminevad rõivad ning majapidamistekstiilid. Kuna kasvatan ka ise lambaid, on viimaste aastate jooksul villaga tegelemine süvendanud huvi selle materjali mitmekülgse ja kasutusvõimaluste vastu. Olen mitmes varasemas projektis rakendanud enda lammaste villa ning saanud läbi nende kogemuste teadlikumaks selle materjali kasutusvõimalustest ja eelistest. Kaks suuremat projekti, mille käigus olen saanud kasutada oma lammaste villa, on 2020. aastal valminud silmuskudumite kollektsioon “KARgE” (kaasautorid Anett Niine ja Marge Allik), mis osales OmaMood moeetendusel ning koostöös b210 arhitektidega aastal 2021 valminud “RÜÜRUM”, mis valmis Eesti Arhitektuurimuuseumi 30. juubeli näituseks “Majad, mida me vajame”.

Foto 1. Poiss (Ants Vasar) üleni villastes uisutamise riietes aastal 1908. Foto: erakogu

Antud töö protsessis on minu jaoks väga olulisel kohal küsimus, kui läbipaistvalt ja kohalikult on võimalik teha villast disaintoode, millel on säilinud side lambaga, kellelt materjal pärineb. Tooteks valisin kampsuni, sest see sümboliseerib minu jaoks kõige ehedamalt lambavilla kasutamist läbi aegade. Kampsuni paneme selga, kui vajame soojust, sest meie kliimas on lisakihte vaja väga pikal perioodil aastast. Minu jaoks on kampsun villastest rõivastest kõige emotsionaalsem ja kogemuslikult turvatunnet pakkuv. Leidsin pere

fotoalbumitest pildi ühest väikesest poisist, kellel on seljas viis erinevat kootud riideeset (müts, kampsun, kindad, sukad või sokid ja püksid) (vt Foto 1) ning see oli inspiratsiooniks, leidmaks kasutust korraga tervele ühe lamba villakule.

Lõputöö kirjaliku osa esimeses peatükis annan lühikese ülevaate sellest, milleks kasutatakse Eestis villa ja kuidas selle kasutus on ajas muutunud. Samuti kirjeldan, kuidas sai alguse lammaste pidamine meie peres ning milliseid projekte olen varem oma lammaste villast teinud.

Kuna minu lõputöös on iga kampsunite komplekt valmistatud ühe lamba villast, olen kasutusele võtnud mõiste “elamusrõivas”, mida seletan lahti erinevate vaatenurkade alt teises peatükis. Kolmandas peatükis annan ülevaate, kuidas tekib villane lõng, mida oma kampsunite kudumiseks kasutan. Millised mõjutajad muudavad selle kvaliteeti ning kuidas kasutada erinevate omadustega materjale nii, et kandja saab sellest parima kogemuse. Analüüsin ka, milliste materjali töötlemise etappide juures on oluline, et seda teeksin just mina, ning milliseid etappe on mõistlik lasta teha teistel (osta sisse teenusena).

Oma praktilises osas, mida kirjeldan neljandas peatükis, lõin kampsunid, mille disainiprotsess arvestab materjali iseloomuga ning pakub ka mulle väljakutseid. Selline materjalipõhine disain on viimastel kümnenditel kasvav trend¹ ning lisaks nii materjali kui loodusressursside säästmisele, on see ka oluliselt mitmekihilisem ja köitvam kui enamlevinud produktipõhine tootmine. Oma loomade villa kasutades saan ma väga palju mõjutada, milline on minu toodetes kasutatav materjal, kuna olen ise selle loomise juures niiõelda rohujuure tasandist alates. Kuna iga kampsun on kootud ühe konkreetse lamba villast, võimaldab see tunnetada ka emotsionaalset sidet lamba, tema villa ja sellest loodud kampsuni ja selle kandja vahel.

Kõik lõputöös kasutatud fotod on autorifotod, kui ei ole mainitud teisiti.

¹ Bak-Andersen, M. (2018). *When matter leads to form: Material driven design for sustain-ability*. *Temes de disenny* 34: 12-33, p. 150

TERMINOLOOGIA

Annan ülevaate terminitest mida kasutan lõputöös, et hõlbustada lugemist ning selgitada erialaspetsiifilisi mõisteid.

(Arles) meriino – väga heade villaomadustega (pehme ja laineline karv) lambatõug. Toitumise osas vähenõudlik (aretatud elama kesistel Lõuna-Prantsusmaa alpiniitudel), sobib suurepäraselt ka Eesti loodusmaastikule. Iseloomult väga tugeva karjainstinktiga, sõbralik ja rahulik tõug.²

elamusrõivas – antud lõputöö kontekstis on elamusrõivas kampsun, millel on emotsionaalne side lambaga, kellelt pärineb rõivaeseme kudumiseks kasutatud lõng. Lambale viitavad elamusrõiva puhul villa värvus, suurus ja vorm. Lisaks saab kandja koos rõivaesemega teadmise, milliselt lambalt pärineb tema kampsuni valmistamiseks kasutatud vill, kes on villast lõnga kedranud ning kes on kampsuni valmis kudunud.

jätkusuutlik – e kestlik. Jätkusuutlik ehk säästev areng (arengu kohta, mis tagab inimeste elukvaliteedi paranemise kooskõlas keskkonna taluvusvõimega).³

jääkvill – villakust eraldatud vähemväärtuslikud osad (kõhu, sabaümbruse vill)⁴; oma töös käsitlen jääkvilla mõistet ka villa kohta, mis lihakarjades jääb kõrvalproduktiks (vajab käitlemist, hävitamist).

kammlõng – eelnevalt ühesuunaliseks kammitud kiududest kedratud lõng. Kammlõng on sile ja ühtlane, mis tagab sellest kootud toodete hea kvaliteedi⁵

kampsun – kootud riideese/rõivaese, mis katab ülakeha ja käsi. Traditsiooniliselt on kampsuneid valmistatud villast, kuid tänapäeval valmistatakse neid ka puuvillast, sünteetilisest kiust või hoopis eelpool mainitud kiudude kombinatsioonidest. Kampsun võib

² Arles meriino. [WWW] <https://maavillane.ee/tooted/arles-meriino> 2.05.22

³ Eesti keele seletav sõnaraamat. [WWW] <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=j%C3%A4tkusuutlik&F=M> 11.05.22

⁴ Kabun, K. (2022). Arhailiselt high-tech. Lambavilla teadmispõhine rakendamine. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Tekstiilidisaini osakond, lk 118

⁵ Kabun, K. (viide 4), lk 119

olla kas üle pea käiv – pullover või eest lahtikäiv kardigan. Kardiganil on tavaliselt ees kinnituseks nõõbirida ja vahel ka lukk⁶

Kihnu maalammast – kohalik põlistõug. Tegemist on väikesekasvulise, peente jalgadega ja lühikese sabaga lambaga, kes on säilitanud mitmed aborigeensed tunnused (sarvilisus, tilbad, tugev emainstinkt), kelle vill on kahekihiline (säilinud karvavahetus) valge, hall, pruun, must või kirju. Kihnu maalammast iseloomustab suur tõusisene ja individuaalne mitmekesisus.⁷

ketrus – looduslikest või keemilistest kiududest lõnga valmistamine kiudude kokkukeerutamise teel⁸

kraaslõng – kraasvillast (kiud võivad olla eri pikkusega, orienteeritud eri suundadesse) kedratud lõng, mis on õhuline, kohev ja kerge, sobib hästi silmuskudumiseks⁹

lanoliin – lamba rasunäärmete poolt toodetav õlisarnane nõre, mis hoiab naha ja villa pehme, niisutatuna ning kaitstuna väliskeskkonna mõjude eest. Villast eraldatav lanoliin leiab laialdast kasutust erinevates ravisalvides ja kosmeetikatoodetes¹⁰

Lleyn – Iirimaalt pärit lambatõug, keda peamiselt kasvatatakse liha saamise eesmärgil, kuid kellel on pikk, keskmise peensusuga valge vill.¹¹ Briti Villanõukogu (British Wool Board) andmetel on Lleyni lamba villa kvaliteedile antud hinnang *medium* (keskmine).¹²

silmuskudumismasina koetihedus – silmuskudumismasina funktsioon, mille abil saab muuta silmuse suurust. Käsitsi kudumisel eeldaks erineva tihedusega koe saavutamise kudumisvarraste vahetamist, kuid kudumismasinal saab seda reguleerida nupuliigutuse abil. Igale lõngale on vaja leida sobiv koetihedus.¹³

⁶ Fashionary. (2016) Fashionpedia. Thames & Hudson, p. 83

⁷ Kihnu maalamba tänapäevane kirjeldus. [WWW] <http://www.kihnumaalammast.eu/Kihnu-Maalambast> 2.05.2022

⁸ Kabun, K. (2022). Arhailiselt high-tech. Lambavilla teadmispõhine rakendamine. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Tekstiilidisaini osakond, lk 119

⁹ Kabun, K. (viide 8), lk 119

¹⁰ Kabun, K. (viide 8), lk 120

¹¹ Lleyne heade emaomadustega lihalammast. [WWW] <https://www.maavillane.ee/tooted/lleyn> 1.05.22; Lleyne Wool. [WWW] <https://www.lleysheep.com/lleyn/wool/> 1.05.22; Rees-Roberts, T. History of the Lleyne [WWW] <https://www.lleysheep.com/society/history/history-tom-rees-roberts/> 1.05.22

¹² <https://www.lleysheep.com/lleyn/wool/>

¹³ Tamjärv, M. (2022). Meilivestlusivestlus. 2.02.22. Kirjavahetus autori valduses.

tallevill – kuni 8-kuuselt lambatallelt püगतud vill¹⁴

topeltlõiked – lambapügamise käigus tekkivad sisselõiked villakiududesse, mis rikuvad kiu kogupikkuse. Lühikeste osade (1–3 cm pikad) sattumine villa sisse rikub hilisemas etapis lõnga kvaliteeti ja muudab ketruse tulemuse ebaühtlaseks. Topeltlõikeid saab pügamise käigus vältida või hiljem välja sorteerida.

villak – ühe lamba terviklik (osadeks rebimata) püगतud villkate¹⁵

3. klassi silmuskudumismasin – mehhaaniline käsikudumismasin, millega saab kududa keskmisest jämedama lõngaga ning hõredamat kudet. Masinal on 110 nõela, 12 nõela 10 cm kohta, nõelte vahe on 9 mm. Soovituslik lõnga jämedus on 100-200 m/100g¹⁶

5. klassi silmuskudumismasin – mehhaaniline käsikudumismasin, millega saab kududa nii peenema kui keskmise paksusega lõngaga. Masinal on 200 nõela, 22 nõela 10 cm kohta, nõelte vahe on 4,5 mm. Soovituslik lõnga jämedus on 300-800 m/100g¹⁷

¹⁴ Kabun, K. (2022). Arhailiselt high-tech. Lambavilla teadmispõhine rakendamine. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Tekstiilidisaini osakond, lk 122

¹⁵ Kabun, K. (viide 14), lk 122

¹⁶ Tamjärv, M. (2022). Meilivestlus 2.02.2022. Kirjavahetus autori valduses.

¹⁷ Tamjärv, M. (viide 16)

1. LAMBAVILL KUI KOHALIK TOORAIN

Vill on looduslik materjal, tekstiilne kiud, mida saab väga edukalt Eestis toota ja töödelda. See on taastuv ning täielikult biolagunev materjal. Katrin Kabun nimetab villa lausa *high-tech* (kõrgtehnoloogiliseks) kiuks, mille kõiki häid omadusi pole ühte tehiskiudu siiani suudetud kokku panna. Siiski on tekstiilkiudude kasutamine viimase paarisaja aasta jooksul drastiliselt muutunud – seda paljudel erinevatel põhjustel, näiteks tööstusrevolutsioon, elatustaseme tõus, tehiskiudude kasutuselevõtt jpm.¹⁸ “Loomsed kiud on kõikides tekstiilsetest kiududest kõige enam taaskasutust ja ümbertöötlust leidnud. [Neid] rõivaid kantakse tihemini ning hoitakse oluliselt kauem kui teistest kiududest rõivaid.”¹⁹

Muutunud on ka lammaste pidamise funktsioon. Vill ei ole enam lammaste kasvatamise peamine eesmärk ning sellest on saanud liha kõrval jääkprodukt, millele otsitakse pidevalt uusi kasutusvõimalusi.²⁰ Triin Amur kirjeldab oma magistritöös, kuidas on lambakasvatuse viimase paarisaja aasta jooksul muutunud ning seoses sellega ka villa kasutamine.²¹ 2022. a veebruaris toimunud Villaveebruari seminaridel sai põgusa ülevaate ka Eestis toodetavatest jääkvilla toodetest. Näiteks võib tuua Mää naturaalsed väetamiseks mõeldud lambavillagraanulid, mis on välja töötatud koostöös Eesti Maaülikooli teadlastega, et uurida nende kasutamise eeliseid ja kasutegureid põllumajanduses.²² Samuti tutvustati erinevaid tootearenduse projekte nagu villast tehtud postipakendeid Woola (villaümbrikud ja mullivill mullikile asendamiseks), villast ja vetikatest Woolgae (biolagunev istutuspoott) ning mitmeid erinevaid sisustuselemente – lapsehäll, helipaneelid, valgustid ja vaibad.²³ Kui erinevate tootearenduse jõupingutuste kiuste jääb Eestis siiski kohalik vill (hinnanguliselt 130 tonni aastas)²⁴ suures osas (hinnanguliselt 80-90%) kasutamata ja ootab pidevalt uusi rakendusideid, mida jääkvillast teha, siis kohalik kudumis- ja sisustustoodete tööstus

¹⁸ Kabun, K. (2022). Arhailiselt high-tech. Lambavilla teadmispõhine rakendamine. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Tekstiilidisaini osakond, lk 22–24

¹⁹ Hallett, C. & Johnston, A. (2022). *Fabric for Fashion*. London: Laurence King Publishing, p. 88

²⁰ Villaveebruar 1 osa. 7.02.2022 [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=xve5Dr3GZn8> 24.05.22

²¹ Amur, Triin. (2015). Disainitoote loomine kohaliku toormaterjali lambavilla baasil. Selle eelised ja takistused. Eesti Kunstiakadeemia Moedisaini osakond. Tallinn. [Magistritöö], lk 11–13

²² Villaveebruar 4 osa. 28.02.2022 [WWW] https://www.youtube.com/watch?v=kga_MF2dsrYinarid 2.05.22

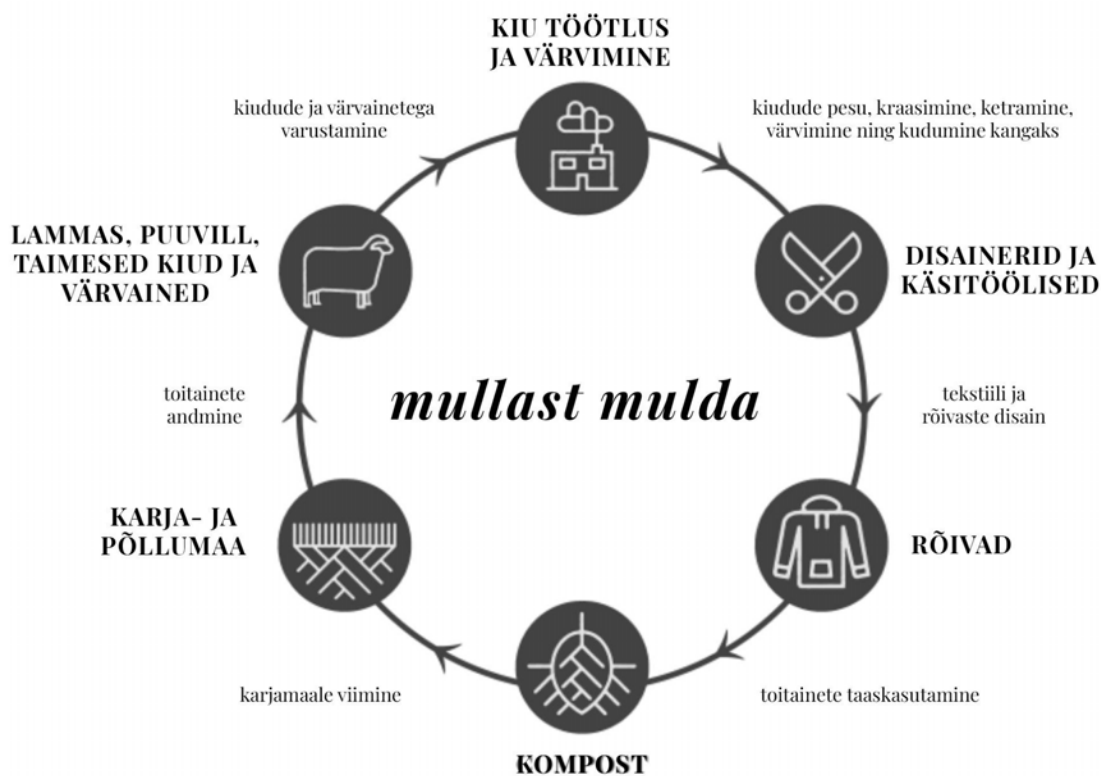
²³ Villaveebruar 3 osa. 21.02.2022 [WWW]

https://www.youtube.com/watch?v=kga_MF2dsrYinarid<https://www.youtube.com/watch?v=LSC-m65bocw> 2.05.22

²⁴ Villaveebruar 1 osa. 7.02.2022 [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=xve5Dr3GZn8> 24.05.22

impordib villa u 350 tonni aastas²⁵. Ainuüksi tekkide, madratsite ja patjade tootja Paragon Sleep AS impordib enda tootmise tarbeks igal aastal u 125 tonni villa.²⁶

Kuna kasvatan ka ise lambaid, on vill mulle väga tuttav materjal ning otsin ka ise sellele uusi rakendusi. Mind huvitavad villa erinevad kasutusvõimalused ning tootmine võimalikult kohalikult teisi väiketootjaid kaasates. Vastukaaluks massitarbimisele ja kiirmoele on laialdaselt levimas ka erinevad kestliku moe aktivistide liikumised, näiteks Fibershed Ameerikas, mis väärtustavad “*soil to soil*” (mullast mulda) põhimõtetel rõivaste valmistamist (vt Joonis 1). Looduslikest kiududest valmistatakse rõivad, mis hiljem looduses täielikult lagunevad ning on meie tervisele kasulikud, kuna pole keemiliselt töödeldud ega värvitud. Samuti ei koorma sellisel viisil riiete tootmine ja kandmine keskkonda.²⁷ Selliste põhimõtete järgi püstitan oma lõputöö praktilises osas ka lähteülesande.

Joonis 1. “Mullast mulda” põhimõtte rõivaste valmistamiseks.²⁸

²⁵ Villaveebuar 3. osa. 21.02.2022 [WWW]

https://www.youtube.com/watch?v=kga_MF2dsrYinarid<https://www.youtube.com/watch?v=LSC-m65bocw>

2.05.22

²⁶ Villaveebuar 5. osa. 7.03.2022 [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=EvxkVhkTxxs> 24.05.22

²⁷ Burgess, R. & C. White (2019). Fibershed: growing a movement of farmers, fashion activists, and makers for a new textile economy. Vermont: Chelsea Green Publishing, p. 81

²⁸ Burgess, R. & C. White (viide 27), p. 80

1.1 Eellugu ja oma lammaste pidamine

Kolisin oma perega Tallinnast maale elama aastal 2015. Olin lammaste pidamisest unistanud juba ammu, kuid mul polnud varem selleks head põhjust, sobilikku kohta ega võimalust. Meie uus kodu oli Setomaal, kus paljudel tuttavatel ja naabritel olid kas lambad või kitsed ning meie jaoks oli teiste eeskujul lammaste võtmine väga lihtne ja loogiline otsus. Niisiis võtsimegi poolteist aastat peale maale kolimist endale esimesed neli lammast. Nende peamine töö oli süüa maja ümbert muru ja villaga ei osanud ma esialgu midagi peale hakata. Minu teadmised villa töötlemise osas põhinesid tuttavate kogemustel. Peamiselt lasti lõnga ketrata Sühavavva villavabrikus (Põlvamaal), kuid vahel telliti ka kraaslinti või villaheiet viltimiseks. Samuti lasti teha villast ka villatekke.

Foto 2. Esimesed ketratud lõngad aastast 2020, neljas erinevas toonis

Soov saada teada erinevatest kangakudumise tehnikatest ja tekstiilide loomisest oli ka üheks suureks põhjuseks tulla õppima Pallase tekstiiliosakonda. Tahtsin teada erinevaid võimalusi, et oma kasvatatud lammaste villast saaks tekstiilne toode, mitte multš marjapõõsa all. Oma esimesed lõngad, mille jaoks olin kaks aastat villa kogunud, lasin ketrata õpingute II kursuse kevadel Muru villavabrikus. Esimesest villaketramise kogemusest olin väga suures

vaimustuses ning sain vabrikust neljas erinevas toonis lõnga (vt Foto 2), millest suurem osa jõudis silmuskootud rõivaste kollektsiooni “KARgE” 2020” (kollektsiooni kaasautorid Anett Niine ja Marge Allik) (vt Foto 3).

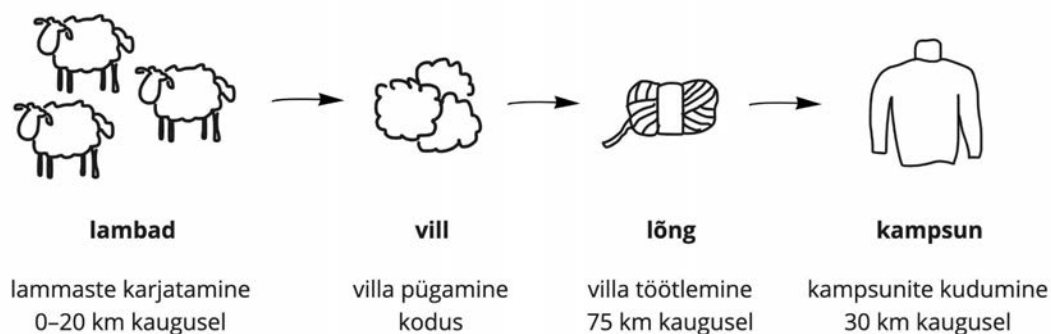

Foto 3. Silmuskootud rõivaste kollektsiooni KARgE OmaMood moeetendusel

Nende kuue aasta jooksul, mil olen lammaste kasvatamisega tegelema, olen karja aretusel valinud tõuge peamiselt värvi järgi. Minu soov oli, et saaksin teha erinevat värvi villaseid tooteid naturaalses toonides ilma villa või lõnga värvimata. Nii ongi minu karjas olnud kolme erineva lambatõu esindajad ja kombinatsioonid. Nendeks on Kihnu maalammas (pruunid ja erinevad halli tooni villad), Lley ja Arles meriino (edaspidi meriino) (naturaalvalge vill).

1.2 Villa kasutamise võimalused

Kestlike kiudude õppeaine raames (juhendas Kärt Ojavee) kaardistasin lammastelt saadava materjali ja selle kasutusvõimalused ning lisaks muud oma maja ümbruses leiduvad kiud, millega lambavilla teoreetiliselt kombineerida saaks. Selle tulemus on näha joonisel 3. Sellest uurimusest tuli välja, kui palju saaksin rakendada lammastelt tulevat materjali iseseisvalt tekstiilse materjali loomiseks ning kui palju oleks vaja osta teenusena sisse erinevaid materjali töötlemise etappe. Näiteks lõnga tootmiseks peaksin ostma sisse ketruse teenuse, kuid pesu, kuivatus jms saan teha iseseisvalt oma väikeses tootmises. Antud skeemil (vt Joonis 2) välja toodud võimalused koos sisseostetud teenustega asuvad minu kodust ja tootmisest ligikaudu 100 km raadiuses. Seega on võimalik teha lambalt saadavast materjalist erinevaid tooteid väga väikese territooriumi ulatuses.

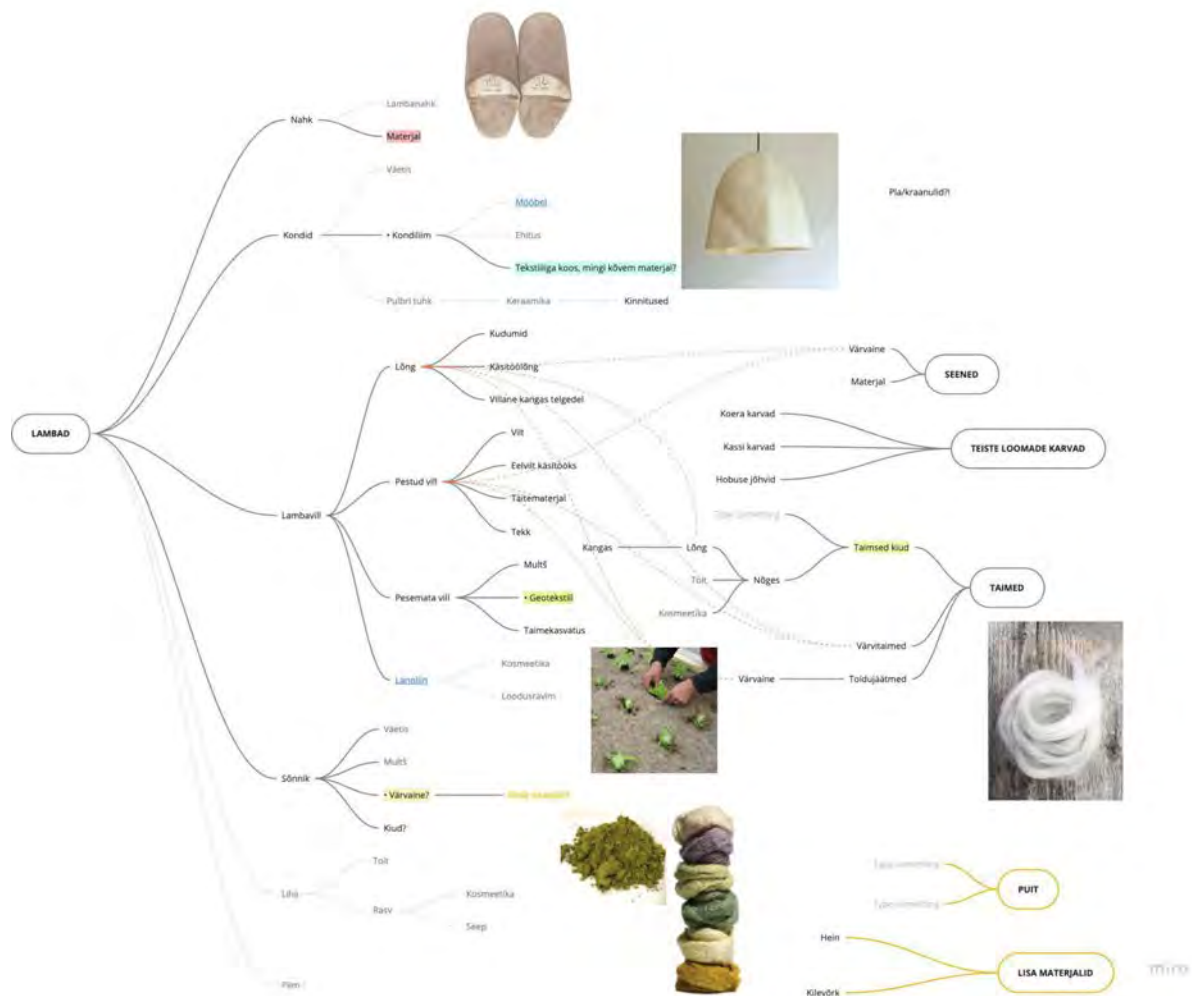

Joonis 2. Erinevate villatöötlemise etappide kaugus minu kodust.

Lisaks on villal materjalina juba ainuüksi minu väikese karja puhul palju erinevaid kasutusviise, kuna mul on kolme erineva lambatõu esindajad ja kombinatsioonid, siis nende villa omadused varieeruvad nii värvuse, tekstuuri kui kareduse osas. Mitmekesine villamaterjal võimaldab mul katsetada erinevaid villatöötlemise tehnikaid ning on olnud ka põnev sisend varasemates projektides.

Lõputöös käsitlen villast lõnga tegemise temaatikat ning praktilises osas kirjeldan elamusrõiva/kampsuni valmistamise protsessi lambavilla pügamise hetkest kuni valmis tooteni. Püüdes teha viimast võimalikult väheseid ressursse kasutades ning panustades peamiselt enda tööga. Oma lõputöö toote materjali loomiseks kasutasin ainult lambapügamise

ja villa ketramise teenust Muru villavabrikus, ülejäänud protsessid teostas in ise. Materjali ettevalmistamise peatükis kirjeldan täpsemalt kogu seda protsessi (vt pt 3).

Joonis 3. Lambavilla kasutamise ja kombineerimise võimalused minu koduümbruses leitavate materjalidega.

Joonist saab suuremalt vaadata siit: https://miro.com/app/board/o9J_ITpse_0=

2. ELAMUSRÕIVAS

Antud töö kontekstis käsitlen ja tutvustan terminit “elamusrõivas”, mis võtab hästi kokku põhimõtted, mida olen oma lõputöö ettevalmistamisel ja teostamisel silmas pidanud. Sellisel viisil toodetud riidel on nii eetiliselt, esteetiliselt kui kontseptuaalselt olulised ja eristuvad aspektid, mida selgitan täpsemalt järgnevatel peatükkides.

2.1 Eetilisus

Nagu sissejuhatuses viidatud, püüdnud oma tööga võimalikult läbipaistva, kohaliku ja keskkonnasäästliku tootmise poole. Lambad, kellelt vill pärineb, on minu lambad. Tean, kuidas nad elavad, kus söövad, ning saan isiklikult garanteerida, et nad on hästi toitunud, hoolitsetud ja terved. Tõud, keda olen oma karja valinud, on kohaliku kliimasse sobivad, tänu millele saavad nad karjaloomadena elada üpris iseseisvat ning võimalikult normaalset lambaelu.

Ka esimesed villatöötlemisetapid (pügamine, sorteerimine, villapesu) toimuvad minu enda majapidamise piires ja pügamisel kasutan kord kuni kaks aastat pügamisteenust. Lõngaks ketramisel olen kasutanud Rõngus asuva Muru villavabriku teenust, mis asub minu kodust 75 km kaugusel.

Lõngast saavad kampsunid käsi- ja masinkudumise abil, seega on ka mainitud protsess võrreldes elektriliste kudumismasinatega väga madala keskkonnaressursi kuluga. Antud töös käsitletud villast kampsunite põhjal loon 2022. a juunikuus toimuvale Kõrgem Kunstikool Pallas moešõule Mood-Performance-Tants täiskollektsiooni pealkirjaga “Ela minus”, kuhu lisanduvad riideesemed ja aksessuaarid on loodud, kas sama villamaterjali põhjal või leitud taaskasutusest (kangad pükste jaoks, jalanõud jms).

Kirjeldatud mõtlemis- ja tootmisviis annab sellistele toodetele kaasa loo, mida läbi rõiva soovin jutustada – kuna rõivad on inimesele igapäevased ja lähedased esemed, siis tajume seda personaalselt ja vahetult.

2.2 Esteetika ja kontseptsioon

Lisaks tootmise läbipaistvusele ja materjali päritolu jälgitavusele on ökoloogilisuse idee suunanud ka kampsunite kollektsiooni esteetilisi ja visuaalseid omadusi. Kuna iga kampsun (vt lähemalt pt 4.4) on valminud ühe lamba villast kedratud lõngast, on see juba värvuse poolest alati erinev. Ka sama looma seljast pügatud vill varieerub aasta-aastalt nii tooni kui muude omaduste poolest. Niimoodi ei ole loodavad tooted kunagi identsed, vastupidi – unikaalsus ja kordumatus on minu tööde puhul mitte ainult paratamatus, vaid rõhutab loodusliku juhuse esteetilist väärtust.

Kuna iga toote loomisel lähtusin ühelt lambalt saadud materjalist ja lasin iga villaku kedrata eraldi lõngaks, varieerub ka lõnga kogus. See tähendab, et iga kampsuni maht pidi olema erinev. Kudusin kampsuneid ülevalt-alla põhimõttel, alustades kaelusest, seejärel kehaosa ning viimasena varrukad. Nii võivad mõnel kampsunil olla pikemad, mõnel lühemad varrukad, samuti varieerisin ka kehaosa pikkusega. Mõnel puhul, kui materjali oli selgelt rohkem, otsustasin kohe ühe looma lõngast kududa kampsunite komplekti – alumine enamasti tihedama koega, pealmine hõredam ja õhulisem (vt nt 4.4.1 ja 4.4.3).

Foto 4. Särk, pärit umbes 1930datest, Ameerikas. Foto: The Metropolitan Museum of Art

Kuna elamusrõiva loomisel väärtustan materjali ning proovin igakülgsest välja tuua selle parimad omadused, siis vähem tähtis pole ka vorm. Kampsunite vormi üheks läbivaks teemaks on varrukad. Igal kampsunil on vähemalt neli rohkem või vähem märgatavat ava, mida kasutada varrukana. Nelja varruka kasutusele võtmine on otsene viide lamba kehale ja loob visuaalse viite lamba ja kampsuni kandja vahel. Lisavarrukatest tekivad kampsunitele kas lisakiht (vt pt 4.4.1), seosed (vt pt 4.4.2) või mitu erinevat võimalust, mida kasutada käeaukudena (vaata pt 4.4.3). Sarnaseid varruketega katsetamisi on erinevad moeloojad teinud juba möödunud sajandi esimeses pooles – näiteks 1930. aastatest pärinev särk (vt Foto 4), millel peaaugud tekitavad käeavad ja käeavad omakorda uued kaeluse võimalused.²⁹ 1980. aastate keskpaigas lisab Issey Miyake oma kudumile kolmanda varruka, mis annab kampsunile mitu uut kandmisviisi (vt Foto 5).³⁰ Samuti on oma loomingus varrukatega eksperimenteerinud ka näiteks Martin Margiela ja Helmut Lang (vt Foto 6).

Foto 5. Issey Miyake “*Parts Knit*” sügis/talv 1985–86. Foto: The Metropolitan Museum of Art

²⁹ Shirt <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/79025> [WWW] 3.05.22

³⁰ “Parts Knit” <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/811669> [WWW] 3.05.22

Foto 6. Vasakul Helmut Langi lisaavadega pluus 1997 sügis-talv kolleksioonist³¹, paremal Martin Margiela loodud ülipikkade varrukatega kardigan³².

Nagu juba eelpool kirjeldatud, põhineb kolleksioon “Ela minus” põhimõttel, kus ühe lamba seljas kasvanud villast saab ühe inimese selga kampsun või kampsunid.

Järgnevalt tutvustan lühidalt kaht disainerit/organisatsiooni, kelle looming on mind inspireerinud ning kes tegelevad kontseptuaalse moega väga jätkusuutlikult ja säästlikult.

³¹ Helmut Lang 1997 Merino Wool Military Sweater with Slashed Sleeves
<https://endyma.com/products/1998-merino-wool-military-sweater-with-slashed-sleeves?variant=9581127429>
[WWW] 14.05.22

³² Maison Martin Margiela cardigan
<https://www.vaniitas.com/product/maison-martin-margiela-grey-front-draped-cardigan-with-extra-long-sleeves-fall-2010/> [WWW] 14.05.22

2.1.1 friends of light

2019. aastal oli mul võimalus külastada New York Textile Month'i (New Yorki tekstiilikuu) programmis olevat seminari "Talking Textiles" (Kõnelevad tekstiilid). Seminaril esinesid teiste seas organisatsiooni "friends of light" esindajad Sara Healy and Jessi Highet ettekandega "No Color" (Värvita).

"Nende [lambavillast] jakid valmivad alati kliendi järgi, kus lõng pärineb ühelt lambalt. [...] Iga lõiketükk luuakse kudumislaual, mis on spetsiaalselt vajaoleva lõike järgi ette valmistatud. Värvid tulenevad lammaste naturaalses karvatoonides, lõngu ei värvita. Need on ainulaadsed eritellimuslikud jakid, mis kestavad põlvest põlve. Lummas."³³ Friends of light'i jakkide loomise protsessi on väga ajamahukas ning selles on väga suur osa käsitööl (vt Foto 7).

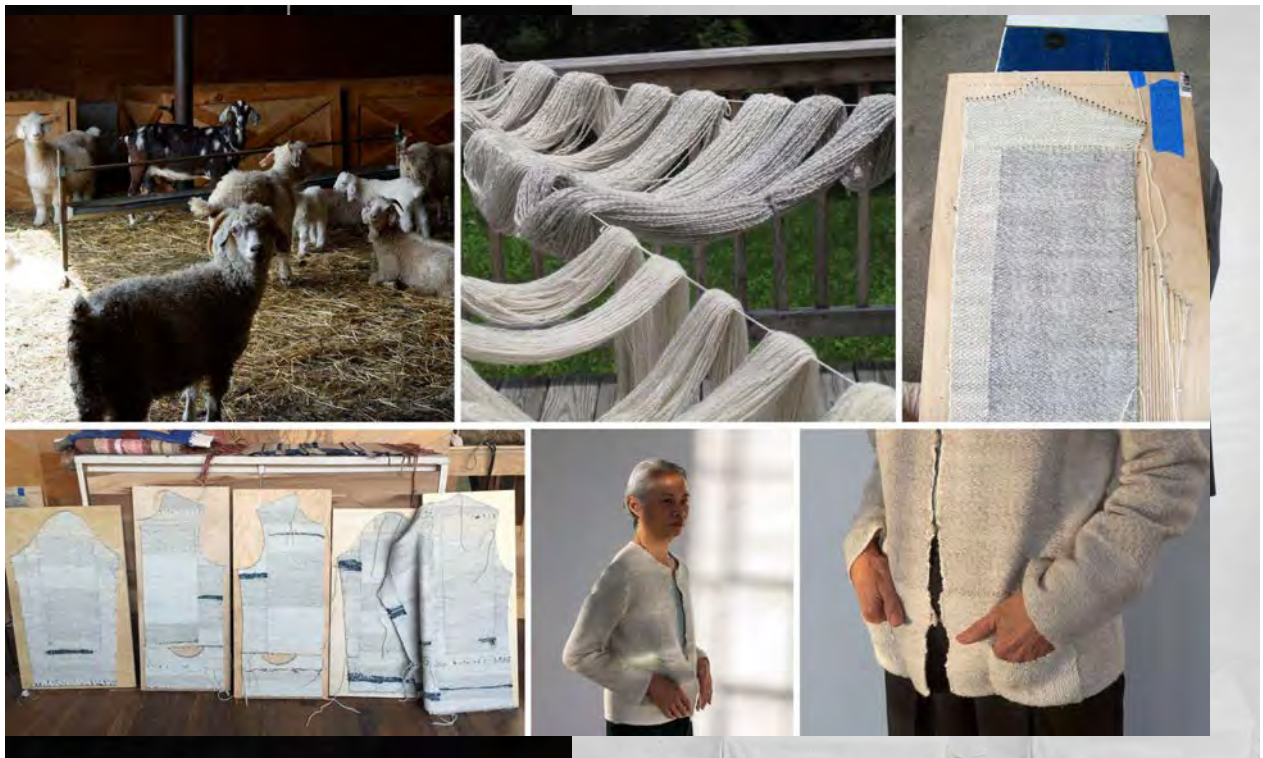

Foto 7. friends of light jakkide tootmine Elizaville'is, New Yorki osariigis

Fotod: friends of light, Shari Diamond³⁴

³³ Talking Textiles in New York <https://paolaprints.com/talking-textiles-in-new-york/> [WWW] 16.05.22

³⁴ friend of light jacket <https://www.friendsoflight.net/gallery/> [WWW] 16.05.22

Nende koduleht annab aga teada, et samal aastal (2019), kui nad oma projekti New York'is esitlesid, lõpetasid nad ka sellisel kujul tegevuse.³⁵

2.1.2 Marit Ilison Creative Atelier

Pallase õpingute teisel kursusel tegin oma praktika Marit Ilisoni loovateljees. Olin seotud suuremahulise projektiga “77 sitsi”, mida esitleti Tallinnas KUMU Kunstimuuseumis ja Tartus Eesti Rahva Muuseumis. “77 sitsi” oli suuremahuline kontseptuaalne teos, mille käigus töötas autor läbi Narva Muuseumi Kreenholmi tohutud mustrikogud. Koos Victoria Käeseligaga (teine praktikant) digitaliseerisime neist ligi sada ning mustrite põhjal taastodeti vaid iga kitli jagu uut trükikangast.³⁶ Sain olla selle projekti valmimise juures ning selle perioodi vältel tutvuda lähemalt Marit Ilisoni loominguga. Minu jaoks oli see esimene kokkupuude kontseptuaalse moega ning teatud mõttes muutis see kogu minu maailmavaadet moele, rõivastele ja moe loomisele. Aljona Eesmaa artiklis antakse hea ülevaade Marit Ilisoni rõivaste loomise ideoloogiast ja vajaduspõhisest tootmisest ja suhtumisest riietesse kui sõpra, kelle eest tuleb hoolt kanda.³⁷

³⁵ Reflections <https://www.friendsoflight.net/reflection/> [WWW] 1.05.22

³⁶ Marit Ilisoni "77 sitsi" <https://www.erm.ee/et/exhibitions/marit-ilisoni-77-sitsi> [WWW] 1.05.22

³⁷ Portail.ee. Mida tähendab SUSTAINABILITY Eesti disainerite jaoks? VOL. 2. <https://portail.ee/mida-tahendab-sustainability-eesti-disainerite-jaoks-vol-2/> [WWW] 16.05.22

Foto 8. Longing for Sleep mantli hõlma sisse õmmeldud silt, millel on märgitud teki päritolu, mantli õmblemise järjekorra number ja kes selle õmmelnud on. Foto: Marit Ilisoni loovateljee³⁸

Ilisoni kestlik luksusmoe bränd valmistab villastest tekkidest mantleid “Longing for Sleep”, mis on inspireeritud kaamosest ja tundest, kuidas vahel ei soovigi talvisel perioodil voodist tõusta. Uneliiv silmas tahaks jäädagi teki sisse. Igale mantlitele on tikitud siseküljele unikaalne pärltikand, mis on kui salamaailm kandjale. Mantlikandja saab tootega kaasa loo, kust pärineb villatekk, millest mantel on õmmeldud. Kes on selle mantli õmmelnud ja mitmes mantel see seerias on (vt Foto 8).³⁹

Marit Ilisoniga koos töötamise kogemusest sain kaasa mõtte, et rõivad võivad olla midagi enam kui tarbeesemed. Nende kaudu saab jutustada lugu või suunata kandja mõtteid. Oma lõputöö praktilise osaga, “Ela minus” kampsunitega, proovin teha just sama – jutustada oma lugu. Minu kampsunite loo peategelased on aga lambad.

³⁸ Longing for Sleep mantel <https://maritilison.com/pages/lfs-about> [WWW] 29.05.22

³⁹ (viide 38)

3. MATERJALI ETTEVALMISTUS

Kampsunite kudumiseks kasutan enda väikese karja lammaste villa. 2022. a maikuu seisuga on mul kolmteist lammast, kellest antud projekti kaasasin kuus. Selles peatükis annan ülevaate materjali päritolu kohta ja tutvustan projektis osalenud loomi. Ühtlasi kirjeldan ka materjali töötlemise etappe enne lõngaks saamist. Vill, mida kasutan lõputöös, on pügatud minu lammastelt 2020.–2022. aastatel.

3.1 Lambad

Foto 9. Lambad varakevadel. Vasakult Teisi, Rubiin, Jooni

Jooni

Jooni (vt Foto 9) on Arles meriino jäära ja Kihnu maalamba ute järeltulija. Jooni on seitsmeaastane, mis on lamba kohta pigem eakas. Meil on palju Jooni järeltulijaid, kelle villa saame samuti veel aastaid. Välimuselt sarnaneb Jooni pigem meriinoga⁴⁰ ja tal on väga

⁴⁰ Lammaste paaritumisel jäävad domineerima jäära tõutunnused, nii saab tumeda villaga utekarja (nt Kihnu maalambad) paaritamisega heleda jääraga (nt meriino) kõik talled pigem heledad.

peenikese ja pika kiuga valge vill. Jooni villast saadud lõng on tavaliselt väga pehme ja ilusa läikega. Lõputöö jaoks kasutatud vill on oma värvilt natuke tumedam naturaalvalge, kuid siiski väga pehme. Seekordne lõng (vt Foto 10) on natuke ebahütlane, mis on tingitud kiu pikkusest mis jäi 5-7 cm vahele (soovituslik on 7 cm). Vill on pügatud oktoobris 2021. aastal ja kedratud lõngaks 2022. aasta kevadel. Edaspidi pügan meriino tõugu lambaid vaid kevadeti ning siis ei tohiks kiu pikkus enam probleeme valmistada.

Foto 10. Jooni lõng 2022. aasta kevadel.

Foto 11. Vasakul Piksi ja paremal Teisi

Piksi ja Teisi

Piksi ja Teisi on õed (vt Foto 11). Nende ema on Jooni (vt Foto 9) ja isa Lleyini tõugu jääb. Lleyini tõuna on väga rahulik lammas ning väga hea ema oma talledele. Piksi ja Teisi on oma nelja eluaasta jooksul saanud meie perega suurteks sõpradeks, kuna nad on väga inimsõbralikud ja seltsivad. Iseloomult on nad siiski veidi erinevad – Teisi pisut nõudlikum ja häälekam, Piksi aga eriti malbe ja sõbralik.

Oma villa poolest on nad väga sarnased. Lleyini vill on peenike ja ilusa läikega. Kudumites olen märganud, et Piksi ja Teisi lõngast kootud asjad hoiavad paremini vormi kui näiteks Jooni (meriino) villast rõivad, mis on raskemad ja rohkem langevad.

Foto 12. Vasakul Rubiin, paremal Ronja päikeseparki hooldamas.

Ronja

Ronja (vt Foto 12) on Kihnu maalammas, tema vill on väga kirju, varieerudes mustadest toonidest pruunikani ning kohati on selles ka väga heledaid beeže ja halle toone – kokku tuleb sellisest villast tumepruun lõng, mille kohta öeldakse ka looduslik must.

Rubiin

Rubiin on samuti Kihnu maalammas (vt Foto 12). Tema villak ja sellest tehtud lõng vastab kõige paremini maalamba villa kirjeldusele – pehme aluskarv ja karm pealiskarv. Iseloomult on ta kõige arem lammas. Teda on isegi pügamiseks raske kinni püüda ning sellistes olukordades vallandub tema metsikum ja arhailisem pool.

Foto 13. Esiplaanil Rootsi päikesepargis.

Rootsi

Rootsi (vt Foto 13) on samuti Kihnu maalamba välimusega, kuid tal on ka teiste tõugude verd (meriino, Lleyne) ning see on märgatavalt mõjutanud ka tema villa omadusi (vt Foto 14).

Foto 14. Pügatud Rootsi villak ja pikk pealiskarv.

Maalambale omaselt on tal väga pikk pealiskarv ning pehme helehall aluskarv. Lõngana tuleb see kohev, pehme ja on värvuselt sooja halli tooni (vt Foto 15). Võrreldes teiste minu Kihnu maalammaste tüüpi lammastega, on tema vill väga pehme, aga raske ja langev. Näiteks Ronja (vt Foto 12) villast lõng hoiab palju paremini vormi.

Kampsunite valmistamise protsessi käigus selgus ka, et Rootsi villast tehtud lõnga sobib suurepäraselt masinkudumiseks. See oli piisavalt raske, samas väga ühtlane ja sile.

Foto 15. Rootsi villast kedratud lõng.

3.2 Villa pügamine ja sorteerimine

Foto 16. Lammaste pügamine pügamismasinaga, esiplaanil pügatud villak

Vill saadakse lammastelt pügamise teel. Varasematel aastatel kui mu karjas oli kolm-neli lammast, olen katsetanud ka käsitsi pügamist (lambaraudadega e. lambakääridega või kääridega), kuid nüüd kutsun selleks professionaalse lambapügaja, kes teeb töö pügamismasinaga ära väga kiiresti (3–5 min lamba kohta) (Foto 16). Suurtes villatööstustes on villa pügamine kogu materjali töötlemise juures kõige kulukam etapp.⁴¹ Kuna pügamise puhul käib tasu arvestus loomade arvu järgi, siis minu väikeses tootmises see märkimisväärne kulu ei ole. Kõige kulukam etapp on villa ketramine.

⁴¹ Hallett, C. & Johnston, A. (2022). Fabric for Fashion. London: Laurence King Publishing.

Esimene villa sorteerimine toimub juba lammaste pügamise ajal. Kõhualuse ja väga määrduvad villa eraldab pügaja pügamise käigus. Ülejäänud vill tuleb lambalt terve villakuna ning selle pakkisin eraldi kotti, et lammaste villad segamini ei läheks. Iga koti peale kirjutasin lamba nime (nime kontrollisin nimekirja alusel, kus on kirjas nii kõrvanumber kui ka nimi), sest minu soov oli saada iga lamba villast eraldi lõng. Kuna pügaja töötempo on päris kiire, tuleb selles etapis tegutseda nobedalt, mistõttu põhjalikum villa sorteerimine jääb järgmise etappi.

Foto 17. Pesemata vill enne teist sorteerimist.

Teise sorteerimise käigus eemaldasid võimalikud topeltlõiked ja väga määrduvad ning suurema hulga taimse prahiga (heinatükid, seemned jms) villa (vt Foto 17). Samuti kiud, mis on liiga lühikesed. Villakiud, mis on lühemad kui 7 cm (sh nt tallevill) lähevad hiljem kraaslõngaks, kuna kammlõnga tegemiseks on need liiga lühikesed. Sobiva pikkusega kiududest tuleb kvaliteetsem ja ühtlasem lõng, millega on oluliselt parem

silmuskudumismasinal kududa. Lõnga ketruse kvaliteedi tähtsust rõhutab oma lõputöös ka Siiri Nool: “Üks olulisi tingimusi lõngade valimisel oli ketruse kvaliteet – lõngades ei tohtinud olla peenemaid ja jämedamaid kohti ning korrutusel tekkinud defekte. Lõngad peavad masinkudumiseks olema kogupikkuses sama jämeduse ja ühtlase keeruga, et tagada sujuv kudumisprotsess, ühtlane kangapind ja kvaliteetne toode.”⁴²

3.3 Villa pesemine ja kuivatamine

Villapesu tegin ise, kuna see lühendas tunduvalt villaketruse ootejärjekorda (2022. aasta kevadel oli järjekord neli kuud). Pesuks kasutasin kuuma vett (u 60 °C), suurt pesukaussi, Orto villa- ja siidi pesugeeli. Nii sain korraga pesta u 200–250 grammi villa. Kuum vesi on vajalik, kuna villavabriku kaasaegsed seadmed saavad töödelda vaid puhast villa – lanoliinide ja määratud vill rikub seadmeid. Nõuandeid ja juhiseid villade paremaks pesemiseks ja kuivatamiseks sain Muru villavabriku perenaiselt Liina Lehiselt: “Lambavill peab olema rasvavaba, kuna kõigil seadmetel, eriti aga kamm-masinal ja ketrusmasinal toimub kogu töö venituse põhimõttel. Venitamise jaoks liigub vill tugevalt kokku surutud rullide vahel. Sellise vastu kummirulli surumisega kleepub rasvane vill rulliku külge. Selliselt kleepunud villakiud ei liigu enam lindina edasi, vaid katkeb või hakkab rulliku ümber kerima. Niimoodi ei ole võimalik saada ühtlast kammlinti, lindi jämedus kõigub. Halvemal juhul ei õnnestugi kammida, sest masina osad- rullid ja puhastusvildid- lähevad kiiresti väga mustaks ja kleepuvaks.

Ebaühtlasest kammlindist ei saa ka ühtlast lõnga. Samuti toimub rasvase villa kleepumine ka ketrusmasinal erinevate rullikute ja edasi vedavate lintide külge. Ketrusprotsess on tugevalt häiritud, lõng tuleb kehva kvaliteediga ja väljatulek väheneb.”

Liina toob välja ka võimalikke probleeme seoses villa sees leiduva prügiga: “Küllaltki sarnane on teema ka väga prügise villa puhul. Siis takerdub prügine vill kamm-masina kammide külge. Ketrusel prahise koha peal võib lõngas tekkida jämedam koht või lausa katkemine.”⁴³

⁴² Nool, S. (2019). *Villa töötlemise võimalused Eesti villavabrikutes. Eesti päritolu lambavillast lõnga testimine ja kasutamine silmuskoelise toote loomisel*. Tartu: Kõrgem Kunstikool Pallas, lk 32.

⁴³ Lehis, L. (2022). Kirjavahetus. 24.02.22. Kirjavahetus autori valduses.

Tõstsin lahti nopitud villa tüllilaadse kangaga vooderdatud kaussi (Foto 18), lisasin pesugeeli ja valasin peale kuuma vee. Lasin villal rohkes kuumas vees liguneda umbes pool tundi, siis tõstsin villa koos kangaga veest välja nõrguma ja musta vee valasin ära. Vajadusel (rohkem määrdunud villa puhul) kordasin vahendiga pesu. Tüllilaadse kangaga pesemise eeliseks on see, et villa on vaja vähem katsuda, mis omakorda on vajalik selleks, et vill pesu käigus kokku ei vanuks (vt Foto 19). Loputamiseks kasutasin sooja (u 40 °C) vett ning loputamist kordasin seni, kuni vesi oli juba peaaegu puhas. Enamasti sain viimast, kõige puhtamat loputusvett kasutada järgmise koguse villa esimeseks pesuveeks. Niimoodi sain ka veidi vett kokku hoida.

Pestud villa kuivatamine oli väga ajamahukas. Varakevadisel külmemal perioodil sai seda teha ahju peal, kuid vältima peaks liigset kuumust, kuna ka Liina Lehise sõnul muudab kuumus villa “tuimaks”. Soojema ilmaga sain villa kuivatada õues, tuule ja päikese käes. Kokku võttis kuivamine aega ahju peal umbes ööpäeva, kuid õues tuule käes mõned tunnid.

Foto 18. Vasakul lahtinopitud pesemata vill, paremal tülliga vooderdatud pesukauss.

Foto 19. Vasakul villa pesemine rohke sooja vee ja pesugeeliga, paremal villa kurnamine.

Foto 20. Sorteeritud, pestud ja pakitud vill läheb postiga Rõngu, Muru villavabrikusse.

3.4 Villa lõngaks ketramine

Villast lõnga lasin kedrata Muru villavabrikus, kuhu pestud ja pakitud villa saatsin (vt Foto 20). Villavabrik võtab vastu kiud, mille pikkus on vahemikus 7–15 cm. Villast lasin kedrata S-keeruga lõnga paksusega 8/2. S märgib lõngakeeru suunda ning 8/2 lõnga jämedust (ühekordse lõnga ühes grammis on 8 m ja kokku on korrutatud kaks sellist lõnga).⁴⁴ Selline lõng on hea silmuskudumismasinal kudumiseks – see sobib nii 3. klassi, kui 5. klassi silmuskudumismasinalale. 3. klassi masinal saab sellega kududa ka kahekordselt, et tekitada paks ja kohev kude.

Kui kõrvale jätta klientide järjekord, võtab villa ketramine aega paar nädalat. Juba pestud vill läheb kohe kraasimisse, siis kammimisse ja sellest kedratakse ühekordne lõng. Ühekordne lõng “rahuneb” umbes ühe nädala, enne kui see korrutatakse kahekordseks. Valmis lõngad saadetakse mulle tagasi postiga või lähen ise järgi, kui on võimalus. Antud töö kontekstis käisin valmis lõngadel (vt Foto 21) ise järel.

⁴⁴ Nool, S. (2019). Villa töötlemise võimalused Eesti villavabrikutes. Eesti päritolu lambavillast lõnga testimine ja kasutamine silmuskoelise toote loomisel. Tartu: Kõrgem Kunstikool Pallas, lk 15.

Foto 21. Valmis lõngad Muru villavabrikus kolmes erinevas toonis. Foto: Liina Lehis

4. ELAMUSRÕIVA DISAINIPROTSESS

Selles peatükis annan ülevaate praktilise osa lähteülesandest ja disainiprotsessist ning kirjeldan kampsunite valmimisprotsessi. Lõputöö praktiline osa koosneb kolmest etapist:

1. Tööproovid ja katsed, et leida sobiv silmuskudumistehnika ja meetod lõigete loomiseks.
2. Saadud meetodi põhjal lõigete ja vormi väljatöötamine.
3. Elamusrõivaste kollektsiooni "Ela minus" kampsunite kudumine.

4.1 Praktilise osa lähteülesanne

Minu lõputöö praktilise osa eesmärgiks oli luua seitse kampsunit kuue erineva lamba villast. Disainiprotsessis seadsin endale eesmärgiks lahendada järgnevad probleemid:

1. Mis on elamusrõivas ja kuidas seda mõtestada praktikas?
2. Kuidas luua rõivast, millel on side lambaga ning kuidas seda seost edasi anda kandjale?
3. Kuidas luua seos rõiva vormi ning erineva iseloomu ja kvaliteediga lõngade vahel?
4. Millist kampsuni lõiget kasutada, kui kudumiseks on iga kord erinev kogus lõnga?

4.2 Tööproovid ja katsed

Selles peatükis annan ülevaate tööproovide kudumisest ja katsetest, mis viisid kampsunite lõigete loomiseni. Analüüsisin lõnga iseloomu, kulu ja kudumisprotsessi sujuvust. Kuna iga kampsuni jaoks on erinev kogus lõnga, siis lihtsustab moodulitepõhine meetod lõike kohandamist ja materjali arvutuste tegemist.

4.2.1 Praktilise töö esimene etapp

Katse 1

Katsete eesmärk oli leida mooduli kuju ja katsetada võimalikke mooduli suurusi.

Foto 22. Tööproov kudumismasinal pika riba saamiseks ja valmis kangas, kus ribad on ühendatud. Katse 1.

MIS MA TEGIN	TULEMUS	JÄRELDUSED
Kudusin 5. klassi masinal pikki ribasid. Kasutasin silmuskudumismasina kogu laiust, riba kasutan hiljem vertikaalselt (vt Foto 22).	Ribade ühenduskoht ei jää piisavalt tugev. Lahtised ühendatud silmused annavad võimaluse kudumit kortsu tõmmata.	Riba pikkus sõltub kudumismasina laiusest, see seab piiranguid lõigetele.

Katse 2

Katsete eesmärk oli leida moodul ning moodulite ühendamise meetod.

Foto 23. Ärakeeratud äärega tööproov. Katse 2.

MIS MA TEGIN	TULEMUS	JÄRELDUSED
Kudusin ärakeeratud äärega tööproovi 5. klassi masinal (vt Foto 23).	Serv on väga hea, eriti kuna saan muuta ka serva laiust.	Saan seda kasutada kampsunite valmistamisel. 5. klassil kootud kudumitel sobib kitsam, 3. klassil laiem serv.

Katse 3

Katsete eesmärk oli leida moodulite ühendamise meetod ning katsetada peenikeste voldide kudumist.

Foto 24. Tööproov, katse 3.

MIS MA TEGIN	TULEMUS	JÄRELDUSED
Kudusin 5. klassi masinal peenikesed voldid (vt Foto 24).	Väga ilus pind, peenikesed voldid annavad edasi moodulite loomise idee. Saab kasutada nii horisontaalselt kui vertikaalselt.	Saaksin seda võtet kampsunite valmistamiseks kasutada, aga võib-olla liiga dekoratiivne?

Katse 4

Katse eesmärk oli kududa ärakeeratud serv 3. klassi masinal.

Foto 25. Ärakeeratud äärega tööproov. Katse 4.

MIS MA TEGIN	TULEMUS	JÄRELDUSED
Kudusin ärakeeratud äärega tööproovid 3. klassi masinal ühekordse lõngaga (vt Foto 25).	Tekstuurne ja ilus viimistltud serv.	Seda võtet kasutan kindlasti, seda saaks kasutada nii kujunduselemendi kui ka tugevama ääre valmistamiseks – kaelus, käeauk vms. Katsetan ka kahe sellise ääre ühendust.

Katse 5

Katsetasin ärakeeratud äärte kokkuõblemise variante väiksemate ja suuremate tööproovidega.

Foto 26. Vasakul 5. klassi masinal kootud tööproovide (ärakeeratud äärega) õmbluse proov, paremal 3. klassi masinal kootud tükkide kokkuõblemise võimalused. Katse 5.

MIS MA TEGIN	TULEMUS	JÄRELDUSED
Õmblesin kokku kaks ärakeeratud äärega serva. Vasakul 5. klassil kootud tööproov ja paremal 3. klassil kootud tööproov (vt Foto 26).	Antud tulemus pakub väga palju kasutusvõimalusi. Viimistletud ja tugev serv.	Kasutan seda võtet erinevate lõigete loomiseks, sobib hästi kaeluste ja käeaukude viimistluseks. ⁴⁵

⁴⁵ Arendasin ärakeeratud serva kokkuõblemist järgmises etapis edasi ka viisil, kus kahe mooduli ühendus on teostatud nii, et moodulid pole mitte kõrvuti, vaid üksteise peal (vt nt 4.4.3 Kampsun 3)

Katse 6

Katsetasin kahandamist silmuskudumismasina koetiheduse muutmise teel.

Foto 27. Tööproov kahandamisest silmuskudumismasina koetiheduse muutmise teel. Katse 6.

MIS MA TEGIN	TULEMUS	JÄRELDUSED
Tööproov kudumistiheduse muutmisest. Vähendasin masinal kudumistihedust (vt Foto 27).	Kude muutub tihedamaks ja üleminek jääb väga loomulik.	Saan kasutada seda võtet nt varrukate kahandamisel ning kehatükkidel. Sellise meetodi puhul on lihtsam arvutusi teha ja kiirem kududa.

Tööproovidest liikusin edasi suuremate pindade juurde ja katsetasin eelnevate proovide käigus välja valitud võtetega juba suuremate tükidega mannekeeni peal. Valisin välja edasi töötamiseks katse 2, 4, 5, 6 ja käigus kootud proovid.

4.2.2 Praktilise töö teine etapp

Selles etapis tegelesin suuremate pindadega ja töötasin rohkem mannekeeni peal drapeerides. Kudusin erinevate suurustega tükke ning proovisin jääda ristkülikukujulise mooduli juurde. Samuti katsetasin erinevate õmblustega, jättes õmbluste kohtadesse avasid (vt Foto 28).

Foto 28. Vasakul ava õmbluses õla peal, paremal asümmeetriline lõige, kus ava tekib rinna peale.

Avade välimusega olin rahul, aga nendele oli raske leida funktsiooni ja kohati jäi see võte liiga dekoratiivseks.

Edasi katsetasin, kuidas kasutada ärakeeratud servaga tükki kaeluse ja käeavade loomiseks (vt Foto 29). Ühe varrukaga kampsun meeldis mulle küll vormiliselt, kuid küsitavus tekkis funktsionaalsuses. Parempoolsel fotol on näha asümmeetrilist katsetust, kus kaeluse ava on tüki suhtes ühes ääres ning esitükil tekib kaldenurk keha suhtes.

Foto 29. Asümmeetrilised katsetused.

Järgnevalt katsetasin lisavõimalustega sama tükki erinevalt keha peale asetades, kuidas kasutada ärakeeratud äärtega serva kaelusena (vt Foto 30) ja varruka proportsioone.

Foto 30. Vasakul kaelus ärakeeratud servaga kasutatud vertikaalselt, paremal proov varruka proportsioonidest.

Nende katsetuste tulemusena leidsin kaeluse valmistamise meetodi, mis sobitus hästi minu kontseptsiooniga kududa kampsun ristkülikukujulistest moodulitest ning ülevalt poolt alla suunaga, et oleks lihtne arvestada lõnga kuluga. Järgmises etapis kasutasin neid võtteid ning töötasin edasi lõigetega.

4.3 Kampsuni lõige

Foto 31. Maison Martin Margiela sokikampsuni tegemise õpetus. A Magazine N°1, 2004.

Kampsuni lõigete loomisel lähtusin soovist, et selle aluseks oleks sarnased moodulid, mida saab kasutada erinevate kampsunite loomiseks. Minu kampsunite puhul sai selleks ärakeeratud servaga riskülik, mida kasutasin läbivalt kõikide toodete loomiseks.

Moodulitest ja pisematest tükkidest rõivaeseme valmistamist olen varem katsetanud eksperimentaalkudumi õppeaine raames (juhendas Anu Samarüütel-Long), kus valmistasime kampsuneid kudumijääkidest. Kursusel kasutasime erinevate suurustega tükke, et luua uuenduslik ent kantav rõivaese. Minu inspiratsiooniks oli Maison Margiela sokkidest valmistatud kampsun “One to Make at Home” (1991), mis kasutab ära nelja paari sokke ja nende enda vormi. Koos kampsuniga avaldati ka juhend, et inimesed saaksid seda ise valmistada (vt Foto 31). Analoogselt Margiela kampsuniga soovisin tekitada suuremad pinnad, korrates ühte ja sama tekstiilset elementi. Ainekursuse raames valminud kudumeid saab kanda mitut moodi ning varrukaid saab kasutada ka seosena (vt Foto 32). Sarnaseid elemente kasutan ka “Ela minus” kampsunite loomiseks.

Foto 32. Eksperimentaalkudumi aine raames valminud kampsunid

4.4 “Ela minus” kampsunid

Elamus on individuaalne tundmus. Rõivaste kontekstis saab elamust tekitada kandmise kogemus või mingi muu emotsionaalne väärtus. “Ela minus” kampsuneid luues soovisin rõhutada personaalsust ja isiklikku sidet kandja ja lamba vahel, kellelt pärines vill, millest kooti kampsun. Iga villa eripära ja omadusi arvestades sündis ka kampsuni vorm. Näiteks, kuna Kihnu maalamba vill on kahekihiline, kus alusvill on pehme ja pealmine karv oluliselt karmim, siis kasutatakse alusvilla viltimiseks või tehakse villast tervikuna nn vaibalõng: “Tugevama pealiskarvaga villatüüp sobib vastupidavust nõudvate toodete valmistamiseks. Näiteks telgedel kootud vaibad, rüüud ja muu sisustustekstiil, silmuskoes kootud tugevad sokid ja nõeltehnikas töökindad. Sageli nimetataksegi sellist pealiskarva sisaldavat villa ka vaibavillaks.”⁴⁶ Mina kasutan ka sellist villa kampsuni valmistamiseks, kuna selle välimus on efektne ja selline karmim lõng hoiab väga hästi vormi. Koon sellisest lõngast eest lahti käivad kampsunid, mille all kantakse tavaliselt alusriideid.

⁴⁶ Kabun, K. (2022). Arhailiselt high-tech. Lambavilla teadmispõhine rakendamine. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Tekstiilidisaini osakond, lk 41

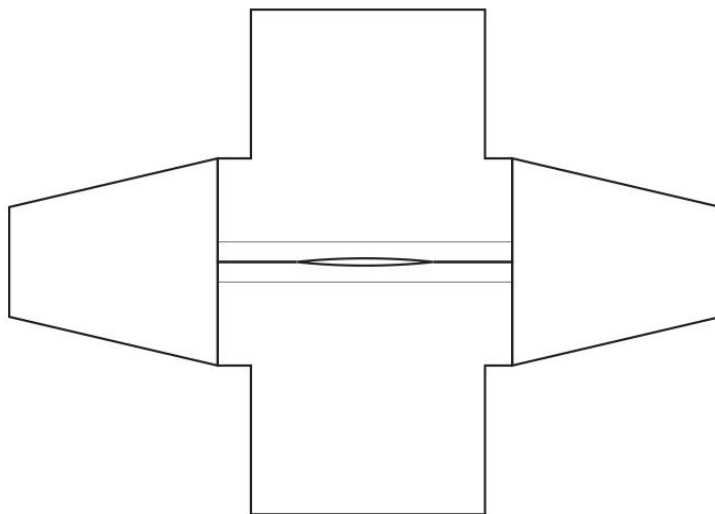
Lõigete ja vormiga töötades oli üheks mu eesmärgiks edasi anda ideed, kuidas lammastelt võetakse villa ja asetatakse see endale selga. Vormiliselt oli see minu jaoks huvitav mõte ning sellest sai idee teha kampsunid nelja varrukaga, millel on otseselt seos lamba kehaga. Teiseks suuremaks väljakutseks seadsin eesmärgi kasutada iga villak maksimaalselt ära, luues seejuures vajadusel kihilisi kampsuneid, mida saab kanda nii üksikult kui koos. Iga kampsuni loomisel olid oma raamid ja oma lugu, alates materjali iseloomust, värvist ja lõpetades kogustega. Kirjeldan iga kampsuni loomislugu ning selle valmimise eripärasid täpsemalt allpool.

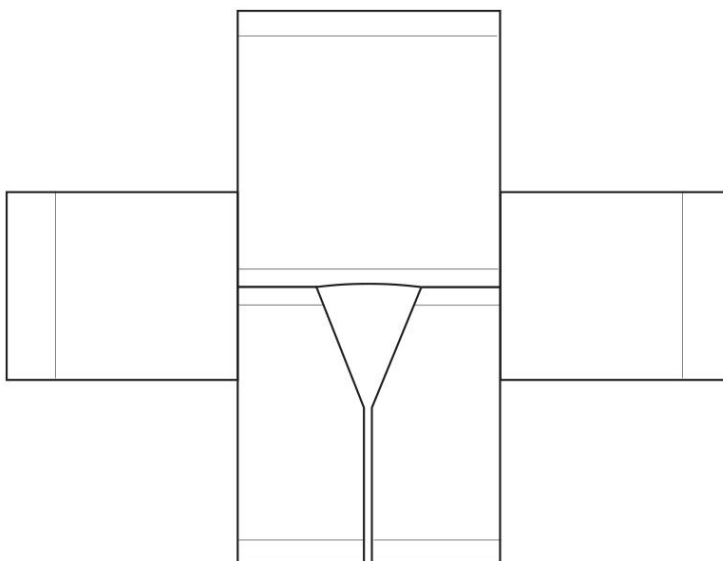
Foto 33. Vanaema riidekapist leitud kampsun. Vasakul kampsun, paremal topeltäärega detail kampsunilt.

Disainiprotsessi alustasin sobiva mustri ja korduvate elementide otsinguga. Kudusin erinevad proovid, millest valisin välja sobiva. Eesmärk oli leida element või motiiv, mida korrates saab teha erineva lõikega kampsuneid (ülesandepüstitust vt pt 4.1). Valisin nn ärakeeratud äärega proovi, mille inspiratsiooniks oli vanaema riidekapist leitud kampsun (vt Foto 33). Ärakeeratud servaga riskülik sai aluseks kõikidele lõigetele. Selle eeliseks oli alustada kampsuni kudumist ülevalt poolt, kududes esmalt ära kõik kampsuni olulisemad tükid, mis moodustavad kampsuni – ülakeha kattev osa ja varrukad. Samuti võimaldas ülevalt alla kudumine jälgida allesolevat lõnga kogust, mis omakorda määras varrukate ja kehatükkide pikkused.

4.4.1 Kampsun 1, Jooni villast

Joonis 4. Alumise kampsuni lõige

Joonis 5. Pealmise kampsuni lõige

Lõnga kogus oli 878 g, mida on kampsuni jaoks suhteliselt palju ning sellest otsustasin kududa kaheosalise kampsunite komplekti, mille kihte saab kanda nii koos kui eraldi. Kampsunite lõiked (vt Joonised 4 ja 5) ja vorm (vt LISA 1) tulid pigem rahulikud nagu on ka Jooni ise. Kedratud lõng oli tavalisest peenem ja kiudude lühikese pikkuse tõttu veidi ebäühtlane. Katsetasin erinevaid kudumistihedusi 3. klassi masinal. Fotol 34 on näha kahte proovi, kus a) on kootud tihedusega 8 ning b) tihedusega 6. Kampsuni kudumiseks valisin nende kahe vahepealse ehk tiheduse 7. Alumise kampsuni (vt Joonis 4) kudusin kahekordse

lõngaga, tiheda ja kahanevate varrukatega. Pealmise kampsuni (Joonis 5) kudusin ühekordsest lõngast käsitsi, kasutades 7 mm vardaid. Lõng oli mõnus ja pehme, sellega oli väga hea kududa. Pealmise kampsuni käsitsi kudumine oli väga ajamahukas, kuid käsitsikudumise eeliseks oli, et seda tööd sai lihtsasti kaasa võtta. Seega sain kasutada kudumiseks iga vaba hetke (vt Foto 35). Samuti sain käsitsikootud kampsunit pidevalt alumise kampsuni peale proovida ning selle järgi vajadusel oma kudumisprotsessi suunata (vt Foto 36). Lõnga Jooni villast jäi alles 2 g. Valmis kampsunit ja protsessipilte koos märkmetega vt LISA 1.

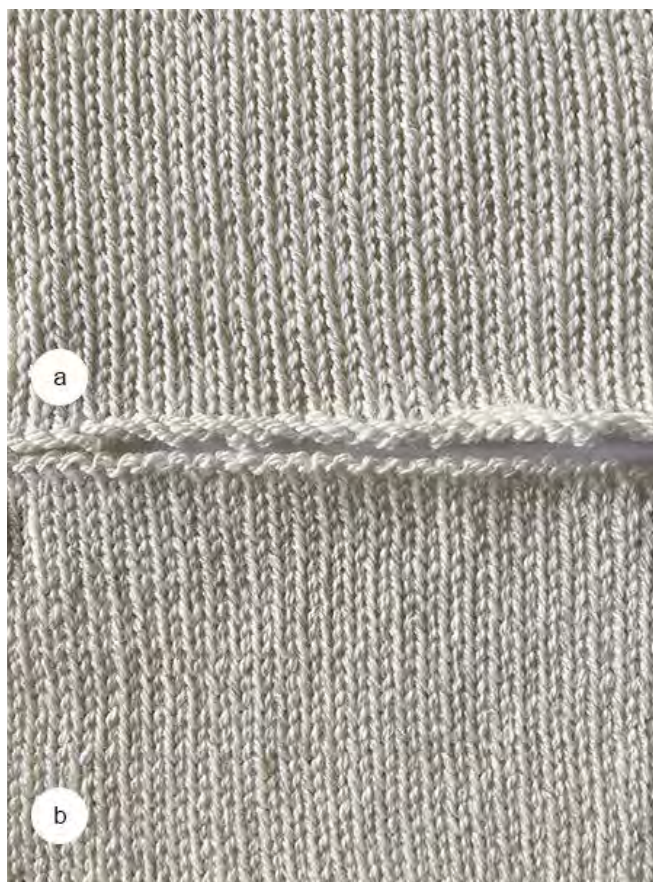

Foto 34. Tööproovid alumise kampsuni kudumiseks (a ja b)

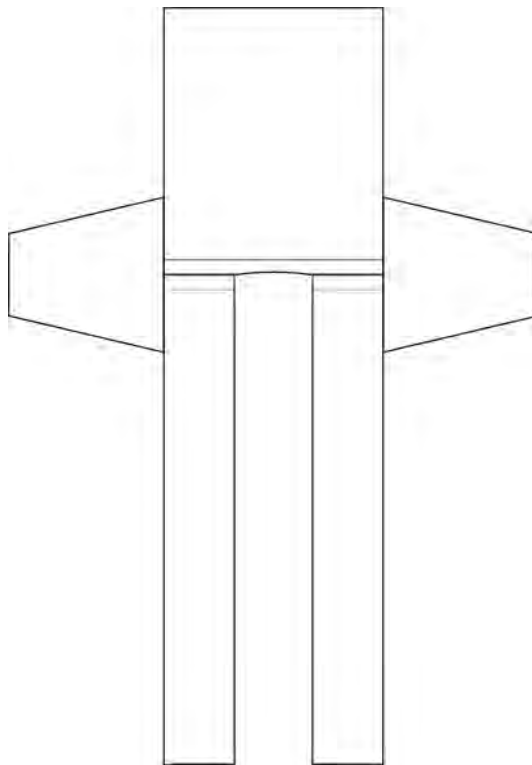

Foto 35. Pealmise kampsuni kudumine

Foto 36. Fotod pealmise kampsuni kudumisprotsessist

4.4.2 Kampsun 2, Ronja villast

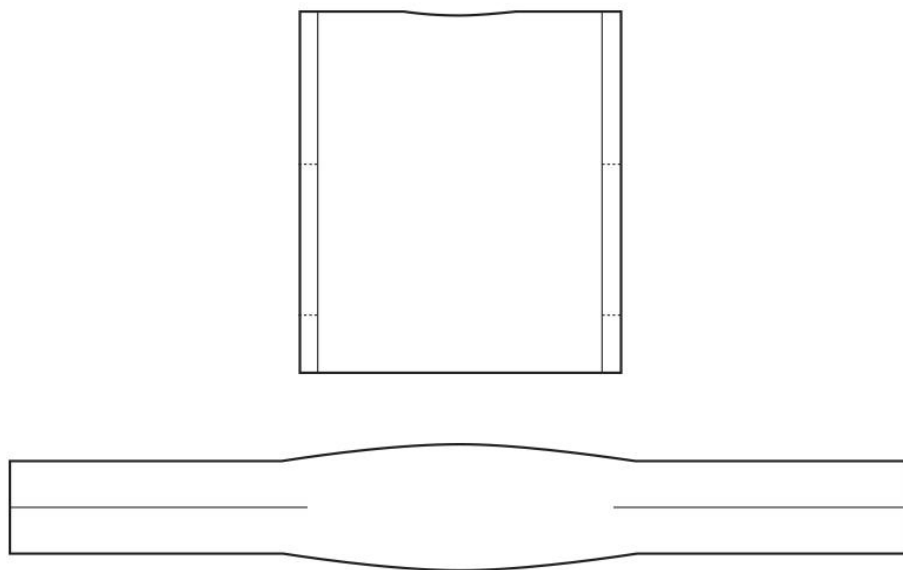
Joonis 6. Kampsuni lõige

Lõnga Ronja villast oli 1141 g. Kampsuni kudumiseks tegin proove ainult 3. klassi masinal ning käsitsi, kuna see lõng oli karm ja veidi kange. Kampsuni kudusin kahekordse lõngaga, tihedusega 10. Lõikelt tuli Ronja villast kampsun mängulisem ja mitut moodi kantav pikkade lisavarrukatega (vt Joonis 6). Kampsunit saab kanda eest lahtisena, lisavarrukad eestpoolt taha seotuna või vastupidi, varrukad tagant poolt ette seotuna (vt Foto 37). Tänu villa karmusele hoiab kude hästi kampsuni vormi. Karedamatest lõngadest kampsunid planeerisin eest lahtikäivad, et nende all saaks kanda lisakihti ning seeläbi vältida naha ärritust kokkupuutes villaga. Ronja villast lõng vajab kududes palju lisaraskusi ning sellest kudumine oli veidi raske. Valmis kampsunit ja märkmetega protsessi pilte vt LISA 3. Lõnga Ronja villast jäi alles 138 g.

Foto 37. Kampsuni erinevad kandmisvõimalused.

4.4.3 Kampsun 3, Rootsi villast I

Joonis 7. Varrukateta kampsuni (pealmine) ja lisavarrukate (alumine kiht) lõige.

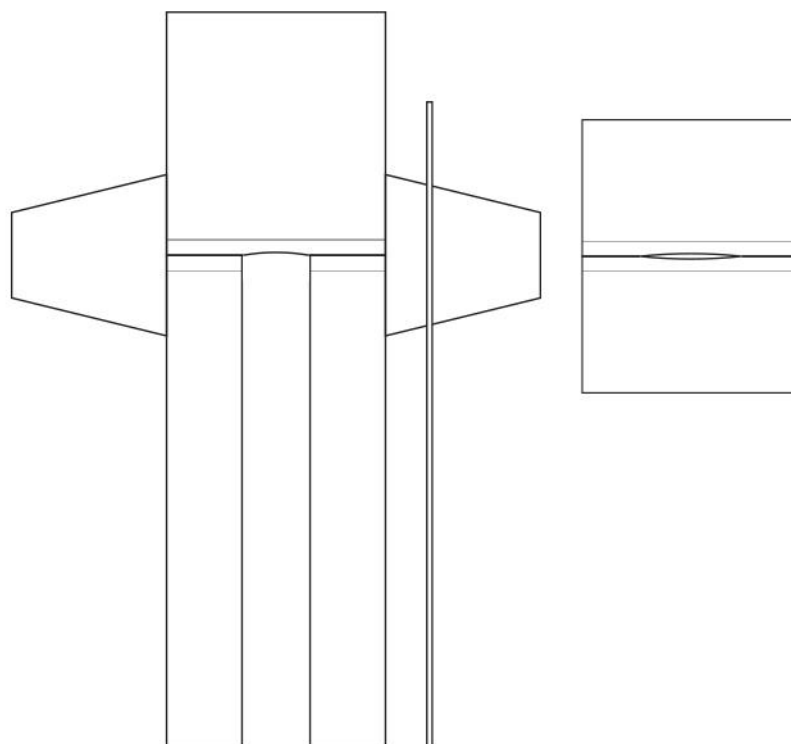
Rootsi on Kihnu maalamba ja Lleyini segu. Tema vill on tavalisest maalamba villast pehmem ning lõng ei hoia seetõttu nii hästi vormi kui Ronja villast valmistatud. Sellest tuleb soe hallikas toon, mis lähemalt uurides on kirju, kuna sisaldab nii heledamaid kui tumedamaid kiude. Suurtes pindades kasutatuna mõjub Rootsi villast tehtud lõng aga rahuliku ja kutsuvana. Kasutasin Rootsi villast tehtud lõnga kahe kampsuni kudumiseks. Esimene lõng pärineb aastast 2020 ja teine on selle aasta (2022) kevadel pügatud (vt 4.4.6). Kõrvuti vaadates on märgata ka tooni erinevust.

Kampsunite komplekt koosneb kahest kihist (vt Joonis 7). Pealmine kiht on ilma varrukateta, nelja käeavaga, kus käsi erinevatest avadest välja pannes muutub ka selle vorm (vt Foto 38). See on kootud kahekordse lõngaga 3. klassi masinal, tihedusega 7. Alumine kampsun on kootud käsitsi varrustega nr 15. Sellel on väga võrkjas struktuur ja vaba vorm, mis on kontrastiks pealmisele vestile. Alumisi lisavarrukaid saab kasutada nii varrukatena pealmise kampsuni all, kui ka eraldi rõivana või sallina. Valmis kampsunit ja märkmetega protsessi pilte vt LISA 3. Rootsi lõnga alles ei jäänud.

Foto 38. Erinevaid käeavasid kasutades muutub kampsuni vorm.

4.4.4 Kampsun 4, Teisi villast

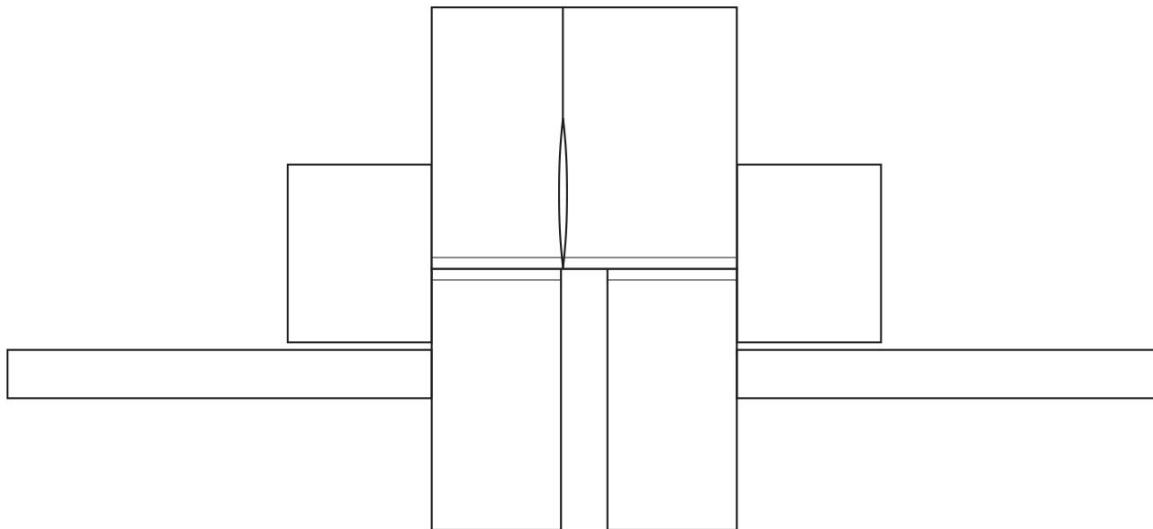
Joonis 8. Kardigan, vöö ja pealmine lühike varrukateta kampsun

Teisi on meriino ja Lleyni segu. Valge lõng (kogus 640 g) on väga pehme ja ühtlane. Sellest oli hea kududa. See lõng on palju pehmem ja langevam kui minu tumedate villakutega maalammaste villast saadud lõng ning väga hästi vormi ei hoi. Sellest kudusin pika ja hõreda topeltvarrukatega kardigani ja lühikese varrukateta kampsuni (vt joonis 8). Kardigan on kootud 3. klassi masinal tihedusega 9 ja varrukateta lühike kampsun 5. klassi masinal tihedusega 7 (vt Foto 39). Teisi villast lõnga alles ei jäänud. Valmis kampsunit ja märkmetega protsessi pilte vt LISA 4.

Foto 39. Kahekihiline kampsun eest ilma vööta, vööga kinniseotuna ja tagant.

4.4.5 Kampsun 5, Rubiini villast

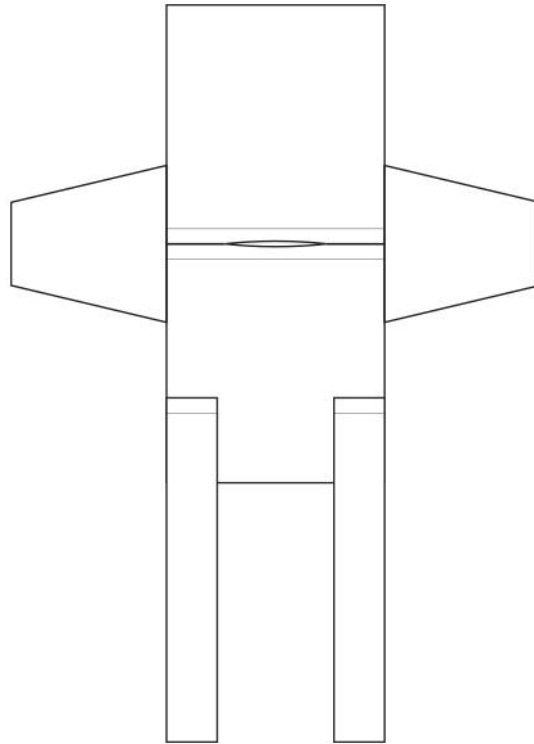
Joonis 9. Kimonolõikeline kampsun lisavarrukatega.

Rubiini villast tehtud lõng (materjali 953 g) on tõeliselt kare, ning sobiks arvatavasti vaibaks või sokkideks paremini kui kampsuniks (loe lisaks pt 4.4). Hoolimata selle karedusest on see lõng väga efektne, ilusat tumehalli värvi ja huvitava tekstuuriga. Kimonolõikelisel kampsunil on selja peal lahtine ava ja varrukate alla on kinnitatud lisavarrukad, mida saab kasutada kampsuni kinnisidumiseks (vt Joonis 9). Kampsuni servade kokku õmblemisel kasutasin tehnikat, kus kahe mooduli ühendus on teostatud nii, et moodulid pole mitte kõrvuti, vaid üksteise peal. Selline ühendusviis tekitab dekoratiivse ühendusõmbluse (vt Foto 40). Viimase elemendina kudusin lisavarrukad, kuhu kasutasin ära kogu allesjäänud lõnga. Valmis kampsunit ja märkmetega protsessi pilte vt LISA 5.

Foto 40. Rubiini villast kampsun tagantpoolt.

4.4.6 Kampsun 6, Rootsi villast II

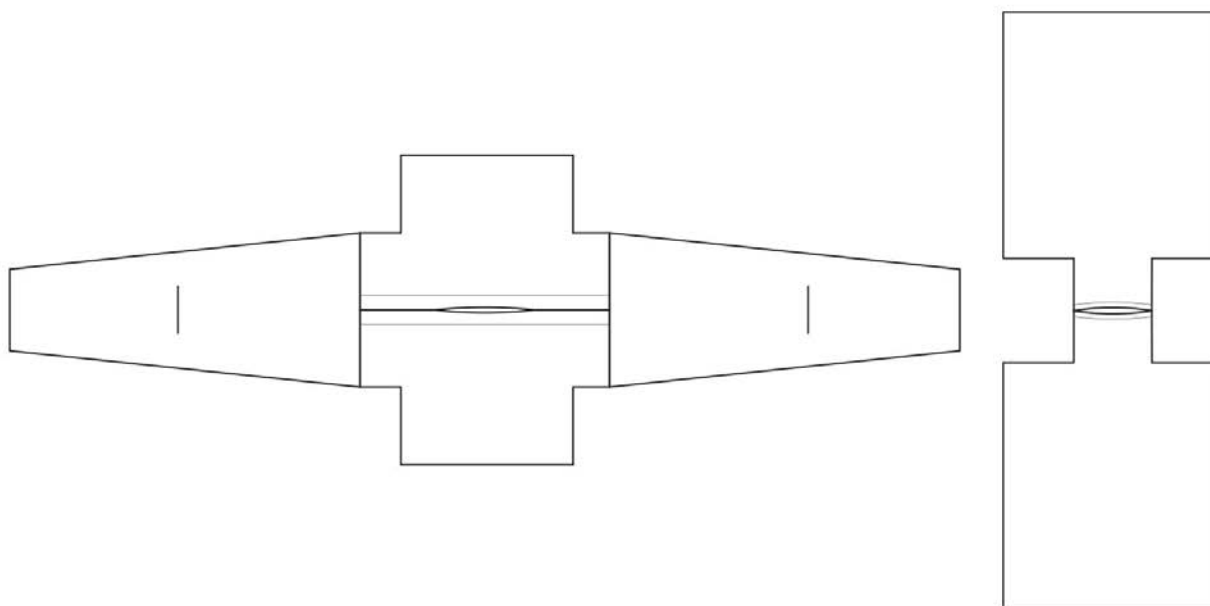
Joonis 10. Pikkade tasku-varrukatega kampsun

2022. aastal pügatud Rootsi vill oli pisut tumedam kui 2020. aastal pügatud vill (vt 4.4.3). Lõnga oli 856 g, see oli väga ühtlane ning võrreldes teiste minu tumedatega (vt 4.4.2 Ronja, 4.4.5 Rubiin) oli sellega kudumine mugavam ja ja sujuvam. Kudusin 3. klassil, tihedusega 6, sest nii jäi kude parajalt tihe ja ühtlane. Lõng on päris raske ja langev. Kudusin sellest meeste mõõdus kampsuni, millel on pikad taskud, mida saab kasutada lisavarrukatena (vt Foto 41). Lõnga jäi alles 8 g. Valmis kampsunit ja märkmetega protsessi pilte vt LISA 6.

Foto 41. Kampsuni valmimisprotsess.

4.4.7 Kampsun 7, Piksi villast

Joonis 11. Vasakul pikkade varrukatega aluskampsun ja paremal pealmine kõrge kaelusega varrukateta kampsun.

Piksi on meriino ja Lleyini segu valge. Lõnga oli 971 g, kudusin kampsuni 5. klassi masinal tihedusega 7. Kudumine läks väga ladusalt, sest lõng oli ühtlane ja sile. Kudusin esmalt valmis kõrge kaelusega varrukateta pealmise kampsuni (vt Joonis 11). Piksi villast kootud kampsun tuli väga pehme ja mõnus. Alumine lühike kampsun on rohkem kehasse ja sellel on väga pikad varrukad, koos lisaavaga, millest saab käsi läbi panna (vt Foto 42). Varrukate pikkuse määras lõnga kogus. Valmis kampsunit ja märkmetega protsessi pilte vt LISA 7.

Foto 42. Kampsuni valmimise protsess

4.5 Järeldused ja edasiarenduse võimalused

Meetodil “ühe lamba villast ühe kampsuni” tootmine on aeganõudev, kuid läbipaistev ja eetiline ärimudel. Kulutades rohkem oma aega, säästan tohutul hulgal loodusressursse ja seda eelkõige transpordikulude arvelt. Samas, kuna saan kogu selle protsessi kestel tegeleda elutervete ja mulle positiivseid elamusi pakkuvate tegevustega, võidan emotsionaalse energia näol veelgi.

Edaspidi plaanin ka karja aretusel teha teadlikumaid valikuid ja keskenduda rohkem hea villaga lammastele, et mõjutada villa kvaliteeti (pehmem lõng, rohkem värve, paremini masinal kootav). Edasiarenduse võimalustena näen järgmisi võimalusi:

- suuremate koguste puhul, näiteks u 1 kg või rohkem villa ühelt lambalt võimaldaks teha ühest villast ka kaks kampsunit
- toodetele lisada sildid, millel on info nii lamba, kui kampsuni valmimise kohta ning suunavad viited läbipaistva tootmise jälgimiseks (inglise k. *traceability*)
- kampsuneid toota ainult ettetellimisel (ooteaeg ca 10 tööpäeva)
- proovida leida võimalus ka ketramine teha kohapeal
- viia tootmist veelgi energiasäästlikumaks (päikeseenergia kasutamine vee soojendamiseks)
- kollektsiooni lisada ka muid tooteid (aksessuaarid, muud rõivaesemed)
- katsetada ka erinevate villade segamist kraasimise faasis, et saada uusi põnevaid toone
- arendada kodu esindusfunktsiooni, et oleks võimalus vastu võtta külalisi, kellel vahetult tutvustada elamusrõiva kontseptsiooni ja tootmist
- katsetada erinevate kudumismasinate võimalustega, suurendada oma masinaparki

KOKKUVÕTE

Antud töö protsessis oli väga olulisel kohal küsimus, kui läbipaistvalt ja kohalikult on võimalik teha villast disaintoode, millel on säilinud side lambaga, kellelt materjal pärineb. Tooteks valisin kampsuni ning kudusin neid valmis seitse – mõned neist koosnesid omakorda kahest kampsunist, moodustades kampsunite komplekti. Tänu lõngade mitmekülgsele, seda nii värvuse, pehmuse kui vormihoidmise mõttes, sai luua väga erilmelisi tooteid. “Ela minus” kampsunite kollektsioonis on nii õhulisi kardigane kui paksemaid ja soojemaid kampsune – igaühel on oma tekkimislugu, millele aitas peamiselt kaasa materjal. Soovisin elamusrõivastena jätta neisse võimalikult palju seost lambaga, kellelt vill pärineb.

Kasutades iga kampsuni kudumiseks lõnga ühe konkreetse lamba villast, jõudsin tõdemuseni, et materjalid käitusid väga erinevalt. Mõne lõnga puhul sujus töö väga ladusalt ja jõudsin kiiresti oma soovitud tulemuseni, mõne teise puhul tunnen, et võiks veel katsetusi teha, et leida sellele parim võimalik rakendus. Igal juhul oli protsess põnev ning pakkus nii loomingulisi kui tehnilisi väljakutseid. Tore oli näha, et entusiasm ja huvi minu projekti vastu kandus ka minust kaugemale ja tekitas elevust muuhulgas ka näiteks lambapügas ja villavabriku meistris.

Seatud elamusrõiva mõte sai minu jaoks üsna põhjalikult läbi mõeldud ja läbi katsetatud. Kampsuni kandja jaoks võiks tekkida kolm impulssi, mis toetavad minu töö idee edasikandumist. Esmane kontakt, mille kampsuni kandja saab, on kampsunit katsudes. Iga kampsuni lõige on inspireeritud villa omadustest, selle pehmusest või karedusest. Teine impulss, mille kandja saab, on vihje neljale varrukale (neljale jalale). Tulevikus valmistan toodetele ka sildid, millel on info nii lamba kui kampsuni valmimise kohta ning suunavad viited läbipaistva tootmise jälgimiseks (inglise k. *traceability*), mis oleks kolmas impulss. Läbi kampsunite loo jutustamise saan jagada ka oma maailmavaadet ja põhimõtet jätkusuutlikusest ja säästlikusse materjalikasutusse.

Kokku kudusin kampsuniteks u 6,3 kg lõnga.

SUMMARY

The Process of Using Local Sheep Wool for Designing a Collection of Empirical Sweaters

Wool is a material with long traditions and is suitable for our climate. I have a small herd of sheep with three different breeds, whose wool characteristics vary in color, texture and roughness, resulting in very different materials. During my years at Pallas University of Applied Sciences I have had the opportunity to experiment with the wool from my sheep on several occasions – with the machine-knitted apparel collection KARgE in 2020, and with the experimental portable “house of the future” RÜÜRUM (in cooperation with b210 Architecture Office) in 2021. The work covered in this paper is a continuance of the idea to develop local materials such as wool into a garment that is both conceptual and aesthetical.

One of the most important issues in the design process of an empirical sweater is how transparently one can make a design product of wool that has preserved a connection with the sheep from which the material originates. I chose a sweater as the product, because for me it symbolizes the use of sheep's wool most authentically through the age of time. Each product is knitted of wool from just one sheep, so it gets a new life being worn by its owner. In my work I study how yarns with different properties affect the shape of an object and contribute to the creation of empirical sweaters.

I have found that different materials (wools from different sheep) make a big difference in the process of knitting and designing the sweaters. Some of them are softer and more pleasant to touch, but don't keep in shape so well as some of the yarns that were initially rougher and harder to work with on the knitting machine. Of course, the amount of yarn also varies, which challenged me to create a design concept to not only acknowledge the fact but to find inspiration from it. My sweaters are knitted in a downward direction, starting from the most important parts – neck and torso – allowing variations in the patterns and lengths of different parts of the sweater (i.e sleeves). I have hinted on the original bearer of the wool by creating sweaters with four sleeves. Last but not least, one of my most important goals throughout the process was to keep the production as ecologically viable as possible. Using local produce, spinning the yarn at a local mill, using nearly all of the yarn, and producing these sweaters using a mechanical knitting-machine and hand-knitting – these somewhat inevitably logical

decisions are also consistent with my idea of what the future of possibilities for using natural resources can be. I hope that through the design and process of these empirical sweaters I can share my ideas on these matters.

KASUTATUD KIRJANDUS

Raamatud ja trükised

Bak-Andersen, M. (2018). *When matter leads to form: Material driven design for sustainability*. *Temes de disenny* 34: 12-33.

Burgess, R. & C. White. (2019). *Fibershed: growing a movement of farmers, fashion activists, and makers for a new textile economy*. Vermont: Chelsea Green Publishing.

Fashionary. (2016). *Fashionpedia*. Thames & Hudson

Hallett, C. & Johnston, A. (2022). *Fabric for Fashion*. London: Laurence King Publishing.

Kabun, K. (2022). *Arhailiselt high-tech. Lambavilla teadmistepõhine rakendamine*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia Tekstiilidisaini osakond.

Lõputööd

Amur, T. (2015). *Disainitoote loomine kohaliku toormaterjali lambavilla baasil. Selle eelised ja takistused*. Eesti Kunstiakadeemia Moedisaini osakond. Tallinn. [Magistritöö].

Nool, S. (2019). *Villa töötlemise võimalused Eesti villavabrikutes. Eesti päritolu lambavillast lõnga testimine ja kasutamine silmuskoelise toote loomisel*. Tartu: Kõrgem Kunstikool Pallas.

Veebilehed

Arles meriino. [WWW] <https://maavillane.ee/tooted/arles-meriino> 2.05.22

Eesmaa, A. Mida tähendab SUSTAINABILITY Eesti disainerite jaoks? VOL. 2. [WWW] <https://portail.ee/mida-tahendab-sustainability-eesti-disainerite-jaoks-vol-2/> 1.05.22

Eesti keele seletav sõnaraamat. [WWW]

<https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=j%C3%A4tkusuutlik&F=M> 11.05.22

Kihnu Maalambast. Kihnu maalamba tänapäevane kirjeldus. [WWW]
<http://www.kihnumaalammas.eu/Kihnu-Maalambast> 2.05.22

Lleyn heade emaomadustega lihalammas. [WWW]
<https://www.maavillane.ee/tooted/lleyn> 1.05.22

Lleyn Wool. [WWW] <https://www.lleynsheep.com/lleyn/wool/> 1.05.22

Marit Ilisoni "77 sitsi" <https://www.erm.ee/et/exhibitions/marit-ilisoni-77-sitsi> [WWW]
1.05.22

Portail.ee. Mida tähendab SUSTAINABILITY Eesti disainerite jaoks? VOL. 2.
<https://portail.ee/mida-tahendab-sustainability-eesti-disainerite-jaoks-vol-2/> [WWW]
16.05.22

Reflection. [WWW] <https://www.friendsoflight.net/reflection/> 1.05.22

Rees-Roberts, T. History of the Lleyn [WWW]
<https://www.lleynsheep.com/society/history/history-tom-rees-roberts/> 1.05.22

Seminarid ja vebinarid

Villavebruar 1 osa. 7.02.2022 [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=xve5Dr3GZn8>
24.05.22

Villavebruar 3 osa. 21.02.2022 [WWW]
https://www.youtube.com/watch?v=kga_MF2dsrYinarid<https://www.youtube.com/watch?v=LSC-m65bocw> 2.05.22

Villavebruar 4 osa. 28.02.2022 [WWW]
https://www.youtube.com/watch?v=kga_MF2dsrYinarid 2.05.22

Villavebruar 5 osa. 7.03.2022 [WWW] <https://www.youtube.com/watch?v=EvxkVhkTxxs>
24.05.22

Vestlused ja intervjuud

Lehis, L. (2022). Vestlus, 24.03.22, Lapetukme küla, Muru talu.

Lehis, L. (2022). Kirjavahetus. 24.02.22. Kirjavahetus autori valduses.

Tamjärv, M. (2022). Meilivestlusivestlus. 2.02.22. Kirjavahetus autori valduses.

Pildimaterjal

Foto 4: Shirt <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/79025> [WWW] 3.05.22

Foto 5: "Parts Knit" <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/811669> [WWW] 3.05.22

Foto 6: Helmut Lang 1997 Merino Wool Military Sweater with Slashed Sleeves
<https://endyma.com/products/1998-merino-wool-military-sweater-with-slashed-sleeves?variant=9581127429> [WWW] 14.05.22

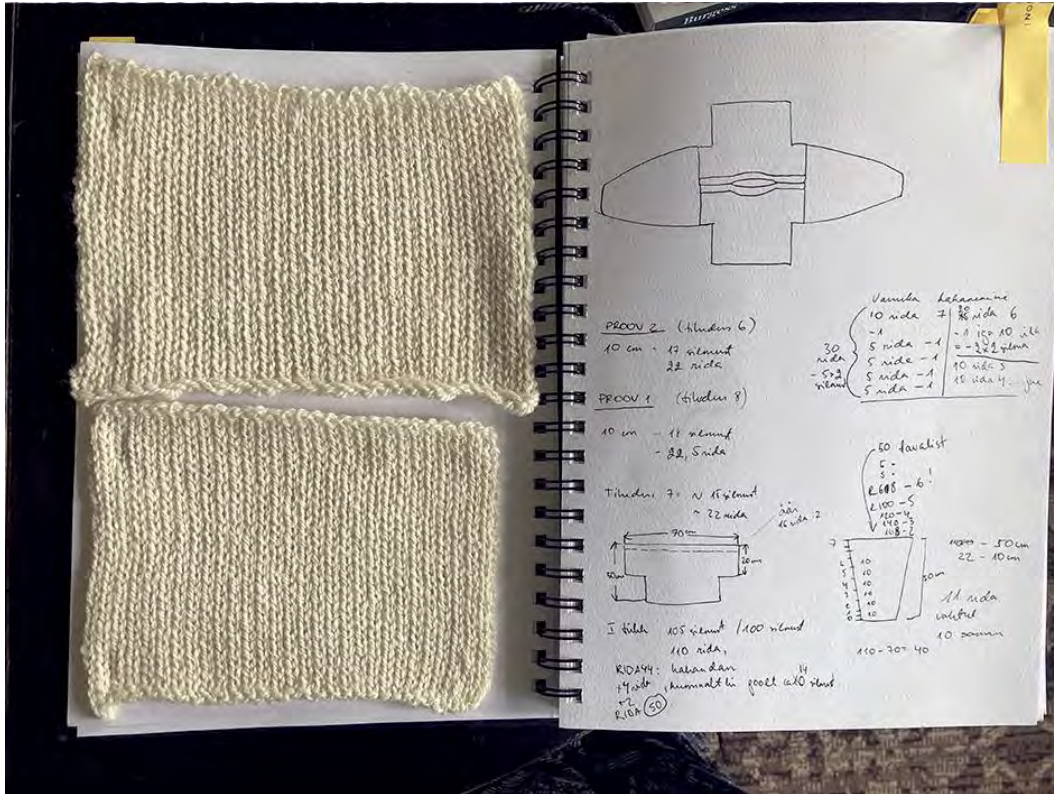
Foto 6: Maison Martin Margiela cardigan
<https://www.vaniitas.com/product/maison-martin-margiela-grey-front-draped-cardigan-with-extra-long-sleeves-fall-2010/> [WWW] 14.05.22

Foto 7: friends of light jacket <https://www.friendsoflight.net/gallery/> [WWW] 16.05.22

Foto 8: Longing fot Sleep mantel <https://maritilison.com/pages/lfs-about> [WWW] 29.05.22

LISAD

Lisa 1. Kampsun Jooni villast. Märkmed ja valmimise protsess.

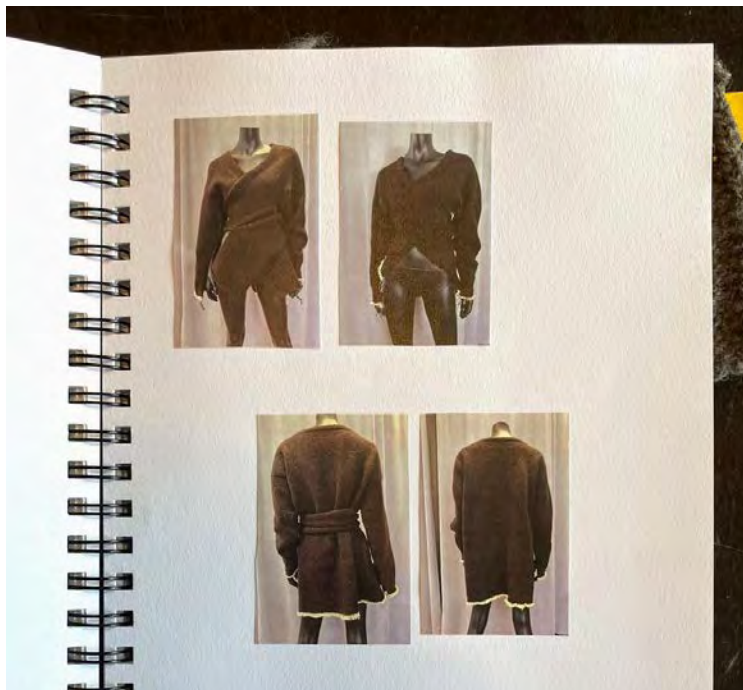

Märkmed ja valmimisprotsess

Valmis kampsun kolleksioonist "Ela minus". Foto: Tauris Pilden.

Lisa 2. Kampsun Ronja villast. Märkmed ja valmimisprotsess.

Märkmed ja valmimise protsess.

Valmis kampsun kolleksioonist "Ela minus". Foto: Tauris Pilden.

Lisa 3. Kampsun Rootsi villast. Märkmed ja valmimise protsess.

Märkmed ja valmimisprotsess

Valmis kampsun kolleksioonist "Ela minus". Foto: Tauris Pilden.

Lisa 4. Kampsun Teisi villast. Märkmed ja valmimise protsess.

Märkmed ja valmimisprotsess

Valmis kampsun kolleksioonist "Ela minus". Foto: Tauris Pilden.

Lisa 5. Kampsun Rubiini villast. Märkmed ja valmimise protsess.

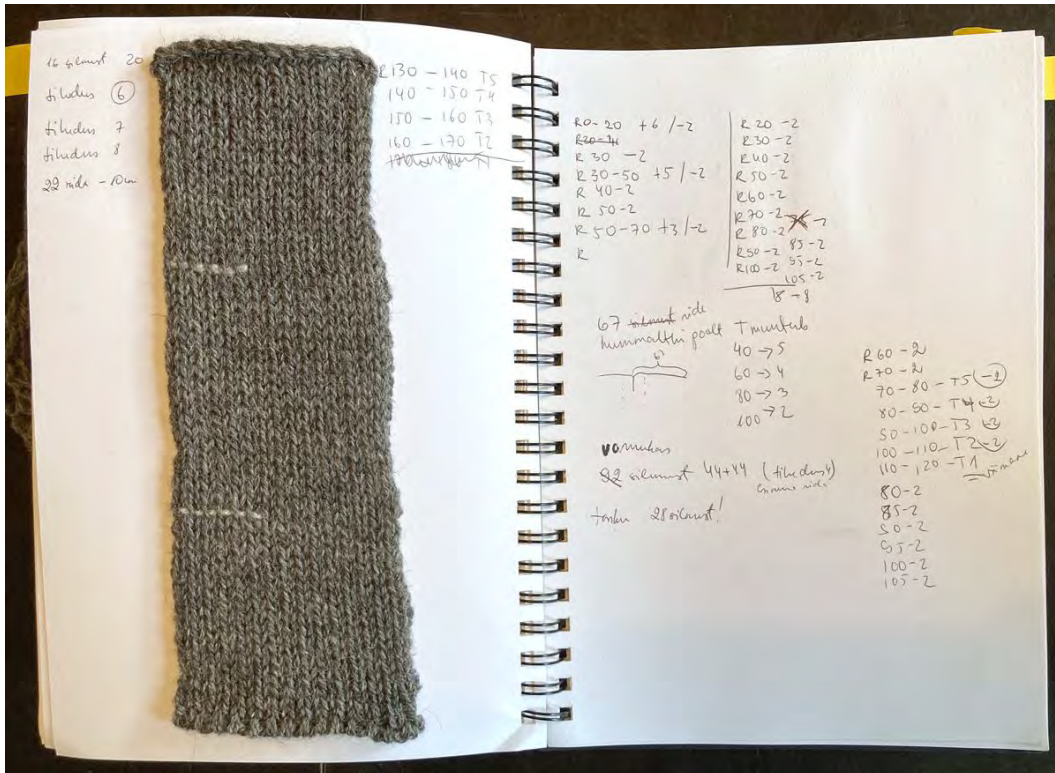

Märkmed ja valmimisprotsess.

Valmis kampsun kolleksioonist "Ela minus". Foto: Tauris Pilden.

Lisa 6. Kampsun Rootsi II villast. Märkmed ja valmimise protsess.

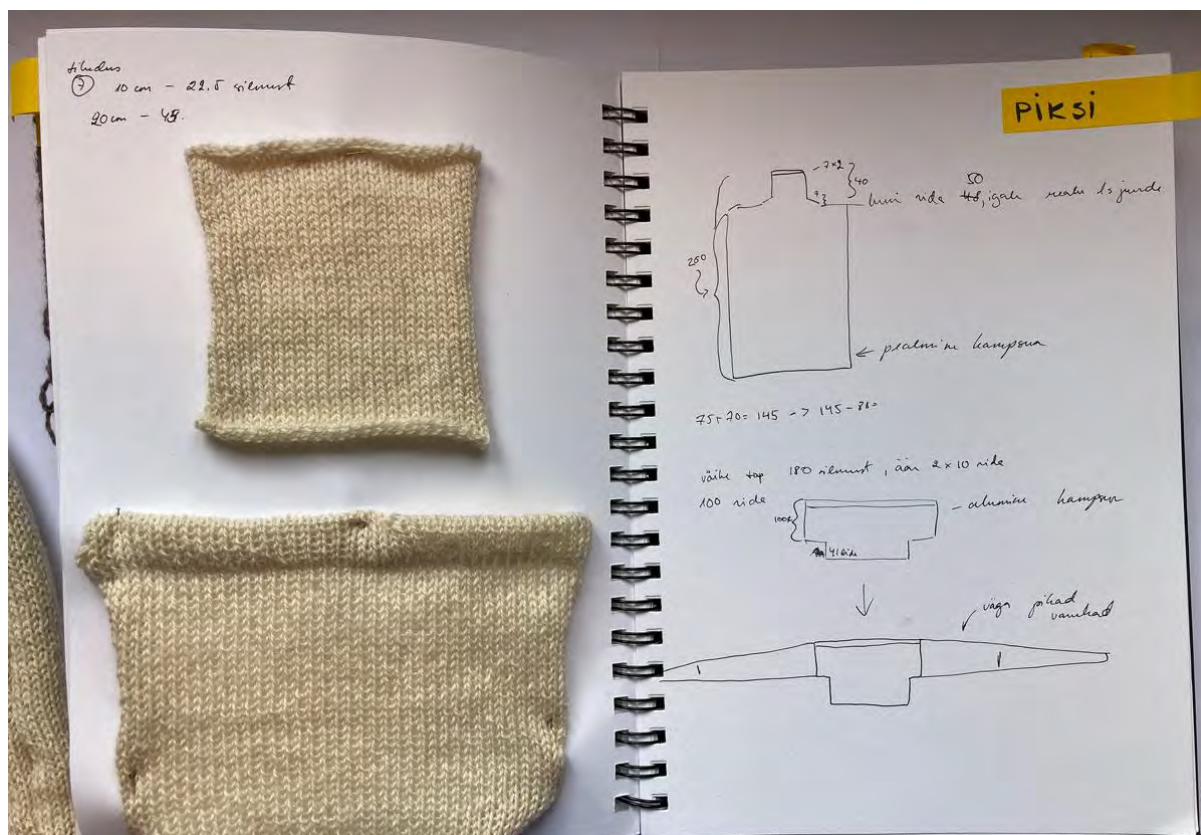

Märkmed ja valmimisprotsess.

Valmis kampsun Rootsi villast.

Lisa 7. Kampsun Piksi villast. Märkmed ja valmimise protsess.

Märkmed ja valmimisprotsess.

Lõplik pilt lisamisel.